

TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

SÄHKÖISEN LAINKÄYTÖN VAIKUTUKSET KONKURSSIMENETTELYYN PIRKANMAAN KÄRÄJÄOIKEUDESSA

Katja Niemelä

Opinnäytetyö
Marraskuu 2017
Liiketalouden koulutusohjelma
Oikeudellinen asiantuntijuus

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma
Oikeudellinen asiantuntijuus

NIEMELÄ KATJA:

Sähköisen lainkäytön vaikutukset konkurssimenettelyyn Pirkanmaan käräjäoikeudessa

Opinnäytetyö 65 sivua, joista liitteitä 6 sivua
Marraskuu 2017

Oikeusministeriön vireillä olevan aineistopankki- eli AIPA-hankkeen tarkoituksena on muuttaa syyttäjälaitoksen ja yleisten tuomioistuinten työskentely täysin sähköiseksi vuoteen 2021 mennessä. Pirkanmaan käräjäoikeuden toimeksiannosta tehdyssä tutkimuksessa pyrittiin selvittämään, millaisia kokemuksia käräjäoikeuden virkamiehillä ja sidosryhmillä oli sähköisen konkurssimenettelyn käyttöönottamisesta tavanomaisia toimisto-ohjelmia hyödyntäen. Tutkimuksessa pyrittiin kartoittamaan menettelyn positiivisia vaikutuksia, mutta erityisesti myös heikkouksia ja puutteita, koska pääasiallisena tavoitteena oli kehittää sähköistä lainkäyttöprosessia ja hyödyttää tällä tavoin oikeusministeriön AIPA-tietojärjestelmän kehitystyötä.

Opinnäytetyön empiirinen osuus toteutettiin tapaustutkimuksen muodossa ja tiedonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Tutkimukseen haastateltiin 14 eri henkilöä, jotka edustivat Pirkanmaan käräjäoikeuden henkilökuntaa ja ulkoisia sidosryhmiä. Konkurssimenettelyn teoriaosuuden tutkimusmenetelmä oli lainopillinen kirjallisuustutkimus, jota täydennettiin käytännön kokemuksilla, jotka perustuivat kirjoittajan omaan käräjäsihteerin työhön.

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että sähköinen lainkäyttö on tuonut monia positiivisia asioita konkurssimenettelyyn. Asian käsittely on tuomioistuimessa nopeutunut huomattavasti ja kaikkien osapuolten työvaiheet ovat vähentyneet ja selkeytyneet. Osaltaan kaikki nämä parannukset ovat tuoneet mukanaan kustannussäästöjä kaikille osapuolille ja lisänneet työn mielekkyyttä. Tutkimuksessa on onnistuttu tuomaan esiin nykyisessä sähköisessä konkurssimenettelyssä olevat heikkoudet ja puutteet, jotka voidaan huomioida AIPA-tietojärjestelmän kehitystyössä. Tutkimuksessa esitetyt konkreettiset kehitysideat sähköisen lainkäyttöprosessin ja tietojärjestelmän parantamiseksi osoitetaan oikeusministeriön AIPA-kehitystyöryhmien käyttöön.

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Business Administration
Option of Legal Expertise

NIEMELÄ KATJA:

The Effects of Electronic Jurisdiction on Bankruptcy Proceedings at the District Court of Pirkanmaa

Bachelor's thesis 65 pages, appendices 6 pages
November 2017

The aim of the Ministry of Justice's ongoing Material Bank Project is transform the work of the prosecution service and the general courts to be completely electronic. The District Court of Pirkanmaa has prepared for the electronic jurisdiction with the existing systems in the bankruptcy proceedings at the beginning of the year 2017.

The main objective of this study was to find out how the officials and external stakeholders of the bankruptcy proceedings experience the introduction of electronic jurisdiction. The aim was to map the positive effects of the procedure, as well as the weaknesses in order to develop the process. The information produced by the study is particularly useful for the officials of the District Court of Pirkanmaa and for the Ministry of Justice's Material Bank Project.

The empirical part of the study was carried out as a case study using a qualitative research method. The thematic interview was used to collect the material. The research method in the theoretical part of the bankruptcy proceedings was a legal study.

The results of the study showed that electronic jurisdiction has brought many positive effects into the bankruptcy procedure. The handling of the cases has accelerated considerably. The working phases of all actors have decreased and clarified. This study also highlighted many shortcomings in the current bankruptcy procedure, which can be used in the development work of the information system of the material bank. All the development ideas that were found in the study will be handed over to the development group of the Ministry of Justice's Material Bank Project.

Keywords: electronic jurisdiction, bankruptcy proceedings, Material Bank Project

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	7
1.1	Opinnäytetyön tausta, tavoite ja tarkoitus.....	7
1.2	Toimeksiantajana Pirkanmaan käräjäoikeus.....	9
1.3	Aiheen rajaus	10
1.4	Aikaisemmat tutkimukset	11
1.5	Käsitelmäärittely	11
1.5.1	Sähköinen lainkäyttö	11
1.5.2	Konkurssi	12
1.5.3	Konkurssimenettely.....	13
2	JULKISHALLINNON DIGITALISAATIO	14
2.1	Digitalisaatiosta yleisesti	14
2.2	Oikeusministeriön AIPA-hanke tuo sähköisen lainkäytön	15
2.2.1	Tavoitteet.....	15
2.2.2	Toteutus ja aikataulut	17
3	KONKURSSIMENETTELY TUOMIOISTUIMESSA.....	18
3.1	Konkurssista yleisesti	18
3.2	Konkurssikelpoisuus	19
3.3	Konkurssiin asettamisen edellytykset	19
3.4	Konkurssiin asettamisen esteet	20
3.5	Tuomioistuimen toimivalta konkurssi-asiassa	21
3.6	Konkurssin oikeusvaikutukset	22
3.7	Konkurssimenettelyn kulku tuomioistuimessa	23
3.7.1	Konkurssin hakeminen.....	24
3.7.2	Hakemuksen käsittely	25
3.7.3	Hakemuksen tutkimatta jättäminen ja hylkääminen	27
3.7.4	Konkurssiin asettaminen ja pesähoitajan määrääminen.....	27
3.7.5	Konkurssin peruuntuminen	28
3.7.6	Jakoluettelon vahvistaminen	29
3.7.7	Konkurssin raukeaminen.....	29
3.7.8	Julkisselvitys	30
4	TUTKIMUS SÄHKÖISEN LAINKÄYTÖN VAIKUTUKSISTA KONKURSSIMENETTELYYN	31
4.1	Taustaa	31
4.2	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	31
4.3	Tutkimusmenetelmä.....	32
4.4	Tutkimuksen toteutus.....	34

4.5	Aiempi paperinen työtapa verrattuna nykyiseen sähköiseen menettelyyn	35
4.6	Haastateltavien taustatiedot	37
4.7	Tulokset	38
4.7.1	Sähköisen konkurssimenettelyn positiiviset vaikutukset	39
4.7.2	Sähköisen konkurssimenettelyn heikkoudet ja parannusehdotukset.....	41
4.7.3	Sähköisen lainkäytön uhkakuvat tulevaisuudessa.....	45
4.7.4	Millaisia ominaisuuksia löytyy sujuvasta sähköisestä lainkäyttöjärjestelmästä?	48
4.8	Tutkimuksen luotettavuustarkastelu	51
5	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	53
	LÄHTEET	57
	LIITTEET	60
	Liite 1. Teemahaastattelun runko	60
	Liite 2. Käräjäoikeuden henkilökunnan kehitysideat AIPA-tietojärjestelmää varten	61
	Liite 3. Ulkoisten sidosryhmien toiveet tuomioistuimen AIPA- tietojärjestelmää varten	64

LYHENTEET JA TERMIT

AIPA	aineistopankki
HE	hallituksen esitys
KonkL	konkurssilaki (120/2004)
KonkRekL	laki konkurssi- ja yrityssaneerausrekisteristä (137/2004)
MKA	Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2015/848 maksukyvyttömyysmenettelyistä
OikJulkL	laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa (370/2007)
OK	oikeudenkäymiskaari (4/1734)
SähkAsL	laki sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa (13/2003)
YrSanL	laki yrityksen saneerauksesta (47/1993)

1 JOHDANTO

1.1 Opinnäytetyön tausta, tavoite ja tarkoitus

Digitalisaatio tulee näkymään vahvasti tuomioistuinlaitosten työskentelyssä seuraavien lähivuosien aikana. Oikeusministeriön vireillä olevan aineistopankki-hankkeen (AIPA) tarkoituksena on muuttaa tuomioistuinlaitoksissa työskentely täydellisesti sähköiseen muotoon uusien tietojärjestelmien käyttöönotolla. Sähköisen lainkäytön tuleminen muuttaa tuomioistuimissa selkeästi myös toimintatapoja tietojärjestelmien lisäksi. Tavoitteena on siirtyä lainkäytössä vaiheittain papereiden työstämiseen perustuvista työta-voista kokonaan sähköisiin toimintoihin, jolloin prosessista tulee täysin paperiton.¹

Pirkanmaan käräjäoikeudessa on osaltaan valmistauduttu sähköisen lainkäytön tulemi- seen jo etukäteen. Sähköisen lainkäytön menettelytavat on otettu käyttöön soveltuvien osin muun muassa konkurssimenettelyssä ja velkajärjestelyasioissa nykyisiä tietojärjes- telmiä käyttäen. Sähköinen lainkäyttö konkurssimenettelyn osalta aloitettiin alkuvuo- desta 2017, joten tutkimus on aiheensa puolesta ajankohtainen. Pirkanmaan käräjäoi- keuden 2. osaston johtaja Sirpa Pakkala ehdotti kirjoittajalle tutkimuksen tekemistä säh- köisen lainkäytön vaikutuksista konkurssimenettelyssä, koska prosessin toimijoiden käyttökokemuksia ei ollut tutkittu aiemmin. Käytännön kokemusten kerääminen koet- tiin tärkeäksi, jotta nykyprosessin kehitettävistä asioista tehtyjä havaintoja päästäisiin hyödyntämään AIPA-tietojärjestelmän kehitystyössä.

Tässä opinnäytetyössä pyrittiin selvittämään millaisia kokemuksia Pirkanmaan käräjä- oikeuden virkamiehillä ja sidosryhmien edustajilla oli sähköisen lainkäyttöprosessin käyttöönottamisesta konkurssimenettelyssä verrattuna aiempaan paperiseen toimintata- paan. Sähköisen lainkäyttöprosessin kehittämistä ajatellen tutkimuksessa pyrittiin tuo- maan esille positiivisten vaikutusten ohella myös nykyprosessin puutteet, heikkoudet ja mahdolliset parannusehdotukset. Tämän opinnäytetyön lähtökohtaisena tavoitteena oli kehittää sähköistä konkurssimenettelyä ja samalla hyödyttää oikeusministeriön asetta- maa AIPA-hanketta sekä edistää tällä tavoin koko tuomioistuinlaitoksen sähköistymistä.

¹ Mikkonen 2015

Työn tarkoituksena oli tehdä haastatteluja konkurssimenettelyssä mukana oleville toimijoille, kuten haastemiehille, kärjäsihteereille, kärjänotaareille, kärjätuomareille, pesänhoitajille, pesänhoitajan sihteereille ja Verohallinnon asianvalvojille. Haastattelujen perusteella pyrittiin saamaan vastauksia edellä mainittuihin tavoitteisiin sekä kappaleessa 4.2 esitettyihin tutkimuskysymyksiin. Tutkimustulosten pohjalta oli tarkoituksena luoda selkeä yhteenveto sähköisen konkurssimenettelyn vaikutuksista ja esiinnousseista kehitysideoista.

Tämän opinnäytetyön empiirinen osuus toteutettiin tapaustutkimuksena kvalitatiivisella tutkimusotteella. Tiedonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Empiirisestä tutkimuksesta ja sen toteutuksesta on kerrottu laajemmin luvussa neljä (4). Konkurssimenettelyn teoriaosuuden tutkimusmenetelmänä oli lainopillinen kirjallisuustutkimus. Teoreettisen viitekehyksen päälähteenä on käytetty konkurssilakia ja kyseisen lain valmisteluasiakirjoja. Lisäksi käytetään myös muita lakeja, oikeuskirjallisuutta sekä oikeusministeriön ja valtiovarainministeriön internet-sivuja ja muuta sähköistä materiaalia. Teoriaosuuteen on lisätty Pirkanmaan kärjäoikeuden käytäntöjä muun muassa käyttämällä lähteenä viraston omaa konkurssisihteerin käsikirjaa ja kirjoittajan omaa kokemusta konkurssimenettelystä.

Opinnäytetyö jakaantuu viiteen päälukuun. Johdantoluvussa esitellään tutkimuksen taustat, tavoitteet ja tarkoitus sekä hieman tutkimuksen toteuttamisesta. Lisäksi luodaan yleiskatsaus tutkimuksen toimeksiantajana toimivaan Pirkanmaan kärjäoikeuteen, aiheen rajaukseen sekä aihealueesta aiemmin tehtyihin tutkimuksiin. Johdannon lopuksi käydään läpi työssä esiintyviä käsitteitä.

Luvussa kaksi kerrotaan julkishallinnon digitalisaatiosta ja oikeuslaitoksessa meneillään olevasta AIPA-hankkeesta. Luvusta kolme löytyy tutkimuksen teoreettinen osuus konkurssimenettelystä tuomioistuimen osalta. Teoriaosuudessa esitellään tiivistetysti konkurssiin liittyviä perusasioita. Lukijalle muodostuu näiltä osin kokonaiskäsitys muun muassa konkurssin edellytyksistä ja esteistä sekä konkurssimenettelyn vaiheista pääpiirteittäin. Luvusta neljä löytyy työn empiirinen osuus, ja siinä tehdään selkoa itse tutkimuksesta ja sen tuloksista. Siinä esitellään tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset, kerrotaan tutkimusmenetelmistä ja tutkimuksen toteutuksesta. Lopuksi annetaan vastauksia tutkimuskysymyksiin ja pohditaan hieman tutkimuksen luotettavuutta. Viimeisessä pääluvussa (5) tehdään yhteenveto keskeisistä tutkimustuloksista ja pohditaan johtopäätök-

siä. Lisäksi pohditaan tavoitteiden saavuttamista ja itse opinnäytetyöprosessia. Viimeisenä heitetään ilmaan ajatus jatkotutkimusaiheesta.

1.2 Toimeksiantajana Pirkanmaan käräjäoikeus

Tämän tutkimuksen toimeksiantajana on Pirkanmaan käräjäoikeus, jossa tutkimuksen tekijä suoritti oikeustradenomin tutkintoon kuuluvan syventävän harjoittelujaksonsa kesällä 2017. Tutkimuksen toteuttamista edesauttoi ja helpotti se, että tutkimuksen tekijä jatkoi työskentelyä käräjäsihteerin tehtävissä Pirkanmaan käräjäoikeuden 2.osastolla konkurssiasioiden parissa myös harjoittelujakson jälkeen.

Käräjäoikeus edustaa alinta oikeusastetta ja siellä käsitellään riita-, rikos- ja hakemusasioita. Käräjäoikeus kuuluu hovioikeuden ja korkeimman oikeuden ohella yleisiin tuomioistuimiin.² Käräjäoikeuden työjärjestyksessä ilmoitetaan, että sen tehtävänä on antaa kansalaisille, yrityksille ja yhteisöille oikeusturvaa ratkaisemalla sen käsiteltäväksi tulleita asioita varmasti, luotettavasti, nopeasti ja kohtuullisin kustannuksin³. Käräjäoikeuden ratkaisuun tyytymätön voi valittaa asiasta hovioikeuteen. Hovioikeuden ratkaisuun tyytymätön voi hakea muutosta korkeimmasta oikeudesta, mikäli korkein oikeus antaa asiassa valitusluvan.⁴

Pirkanmaan käräjäoikeuden kanslia ja päätoimipaikka sijaitsevat Tampereella ja sen tuomiopiiriin kuuluu 22 kuntaa: Akaa, Hämeenkyrö, Ikaalinen, Juupajoki, Kangasala, Kihniö, Lempäälä, Mänttä-Vilppula, Nokia, Orivesi, Parkano, Pirkkala, Punkalaidun, Pälkäne, Ruovesi, Sastamala, Tampere, Urjala, Valkeakoski, Vesilahti, Virrat ja Ylöjärvi. Pirkanmaan käräjäoikeus on maan toiseksi suurin käräjäoikeus tuomiopiiriin kuuluvan väestömäärän perusteella. Vuoden 2017 alusta tuomiopiirin väestön lukumäärä oli jo lähes 510 000.⁵

Pirkanmaan käräjäoikeuden organisaatiossa toimii neljä lainkäyttöosastoa, joista kaksi käsittelee siviiliasioita ja kaksi puolestaan rikosasioita. Lisäksi on hallinto-osasto, jonka yhteydessä toimii asiakaspalvelu- ja kirjaamoyksikkö sekä tiedoksiantoyksikkö (haas-

² Oikeuslaitos n.d.

³ Oikeuslaitos 2017a

⁴ Oikeuslaitos n.d.

⁵ Pirkanmaan käräjäoikeuden vuosikertomus 2016, 11

temiehet). Käräjäoikeuden johtajana ja viraston päällikkönä toimii laamanni. Vuoden 2016 lopussa Pirkanmaan käräjäoikeudessa vakinaista henkilöstöä oli 144.⁶

1.3 Aiheen rajaus

Tämän opinnäytetyön aihe on rajattu koskemaan konkurssimenettelyä tuomioistuimen kannalta. Konkurssimenettelyn teoriaosuuteen on otettu mukaan ainoastaan menettelyn pääpiirteet, joten erikoistapaukset jätetään tarkastelematta. Myös julkishallinnon digitalisaatiota ja oikeusministeriön AIPA-hanketta on käsitelty ainoastaan pääpiirteittäin, koska opinnäytetyön pääpaino on empiirisessä tutkimusosuudessa.

Sähköisen lainkäytön vaikutuksia on tarkoitus tarkastella Pirkanmaan käräjäoikeuden virkamiesten sekä ulkoisten sidosryhmien edustajien näkökulmasta. Tutkimukseen haettiin näkemys sähköisen menettelyn toimivuudesta hakijan näkökulmasta ja erityisesti siitä, miten hakijataho haluaa kehittää sähköistä asioimista tuomioistuimen kanssa konkurssiasianssa. Verohallinnon asianvalvojat edustavat konkurssiasianssa hakijatahoa, koska Verohallinto on hyvin usein velkojan roolissa konkurssiasioita käsitellessä. Tutkimuksessa haetaan vastauksia hakijataholta ainoastaan siihen, miten asiointi on sujunut tuomioistuimen kanssa konkurssiasian eri vaiheissa sähköisen menettelyn käyttöönotamisen jälkeen, ja miten sitä halutaan kehittää tulevaisuudessa. Kaikki muu hakijatahon toiminta konkurssimenettelyn suhteen on rajattu tutkimuksen ulkopuolelle.

Pesänhoitajan rooli on konkurssiasioissa hyvin näkyvä ja oleellinen verrattuna tuomioistuimen rooliin koko prosessia ajatellen. Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan tarkasteltu pesänhoidollisiin toimiin liittyviä asioita, vaan kerättiin tietoa, miten käräjäoikeuden sähköinen lainkäyttöprosessi on vaikuttanut tuomioistuimen kanssa asioimiseen pesänhoitajan ja pesänhoitajan assistentin näkökulmasta. Muut pesänhoitajan toimintaan liittyvät asiat on rajattu tämän opinnäytetyön ulkopuolelle.

⁶ Oikeuslaitos 2017a

1.4 Aikaisemmat tutkimukset

Sähköiseen lainkäyttöön ja AIPA-hankkeeseen liittyviä opinnäytetöitä on tehty muutamista eri näkökulmista. Johanna Varpila on tehnyt pro gradu -tutkielman vuonna 2012 liittyen aineistopankki-tietojärjestelmän tuomiin työaika- ja kustannussäästöihin. Varpilan tutkimuksessa tarkasteltiin, miten sähköistyminen on vaikuttanut kärjäsihteerien työtehtäviin, ja arvioitiin sähköistymisestä saatavia hyötyjä muun muassa euromääräisesti sekä ajallisesti mitattuna. Eerika Viitanen on opinnäytetyössään vuonna 2013 tutkinut, minkälaisia työtapamuutoksia AIPA-tietojärjestelmä toi Helsingin hovioikeuteen. Syksyllä 2015 ilmestyi Marjut Vanhasen opinnäytetyö, jossa käsiteltiin sähköisen asioinnin vaikutuksia summaaristen asioiden käsittelyssä. Summaaristen asioiden menettely on kulkenut sähköisen asioinnin osalta etujoukoissa suurten asiamäärien vuoksi ja sähköinen asiointi on tuonut tuntuvasti hyötyä massojen käsittelyssä. Toukokuussa 2017 julkaistiin Nina Avikaisen tutkimus sähköisen lainkäytön vaikutuksista velkajärjestelyasioissa Pirkanmaan kärjäoikeudessa, joka sivuaa vahvemmin aiheena kirjoittajan omaa tutkimusta. Konkurssimenettelyn sähköinen asiointi on kuitenkin viety Pirkanmaan kärjäoikeudessa astetta pidemmälle kuin velkajärjestelyssä. Mikko Taposen vuoden 2017 opinnäytetyössä perehdyttiin oikeushallinnon sähköisen asiakirjahallinnan ja asiankäsittelyn tietorakenteeseen, jossa tarkastelun kohteena oli juuri AIPA-tietojärjestelmä.

1.5 Käsitelmäärittely

Seuraavassa avataan lyhyesti tässä opinnäytetyössä esiintyviä käsitteitä, jotta myös aiheesta aiemmin tietämättömän lukijankin on helpompi ymmärtää aihetta.

1.5.1 Sähköinen lainkäyttö

Sähköinen lainkäyttö on laaja käsite, joka pitää sisällään useita erilaisia toimintoja. Sähköinen lainkäyttö voidaan yksinkertaisemmillaan nähdä lainkäyttömenettelynä, jossa menettelyn eri vaiheet hoidetaan sähköisessä muodossa mahdollisimman pitkälle ilman

paperisia asiakirjoja, eri tietojärjestelmiä hyödyntäen. Sähköiseen lainkäyttöön liittyvät toiminnot voidaan jaotella tuomioistuimen sisäisiin ja ulkoisiin kokonaisuuksiin.⁷

Tuomioistuimen ulkoisiin toimintoihin liittyen sähköiseen lainkäyttöön kuuluu esimerkiksi kansalaisten mahdollisuus sähköiseen asiointiin tuomioistuinlaitoksen Oikeus.fi -sivuja käyttäen. Internet-sivuilla on tarjolla hyödyllistä tietoa oikeudellisiin asioihin liittyen, ja siellä voidaan laittaa esimerkiksi riidaton velkomusasia vireille sähköisiä lomakkeita hyödyntäen. Myös mahdollisuus asioida sähköpostitse tuomioistuimessa on osa sähköistä lainkäyttömenettelyä.⁸

Sähköinen lainkäyttö voidaan määritellä myös tuomioistuinten sisäiseksi sähköiseksi asianhallinta- ja käsittelyjärjestelmäksi, jossa asianhallinnalla tarkoitetaan organisaatioiden toimintoihin sisältyvien asioiden ja asiakirjojen käsittelyn ohjaamista niiden koko elinkaaren ajan.⁹ Sähköisen asianhallintajärjestelmän käyttäminen mahdollistaa muun muassa nopeamman ratkaisutoiminnan, yhtäaikaisen työskentelyn, asiakirjojen helpon jakamisen ja työstämisen. Sähköiseen lainkäyttöön voidaan lukea kuuluvan myös oikeuslaitoksen henkilökunnan sähköistä työskentelyä tukevat työvälineet ja tietojärjestelmät.¹⁰

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan sähköistä lainkäyttöä pääasiallisesti tuomioistuimen sisäiseltä kantilta. Tässä tutkimuksessa sähköisellä lainkäytöllä tarkoitetaan konkursiasian käsittelyn eri vaiheiden suorittamista sähköisiä työtapoja ja sähköisiä asiakirjoja käyttäen.

1.5.2 Konkurssi

Konkurssi voidaan yksinkertaisimmillaan nähdä liiketaloudellisena ilmiönä, joka johtaa maksukyvyttömän yrityksen liiketoiminnan päättymiseen. Konkurssin keskeisenä tarkoituksena on poistaa markkinoilta yritykset, joiden liiketoiminta on kannattamatonta,

⁷ Oikeusministeriö 2011, 34

⁸ Oikeusministeriö 2011, 35

⁹ Valtiovarainministeriö 2013

¹⁰ Oikeusministeriö 2011, liite 2

ja realisoida kyseisen yrityksen jäljellä oleva varallisuus velkojien kesken. Tästä tarkoitusterästä käytetään nimitystä likvidaatio.¹¹

Konkurssilaissa (KonkL, 120/2004) konkurssi määritellään velallisen kaikkia velkoja koskevaksi maksukyvyttömyysmenettelyksi, jossa koko velallisen omaisuus käytetään konkurssisaatavien (velkojen) maksamiseen (KonkL 1:2).

1.5.3 Konkurssimenettely

Konkurssimenettelyllä tarkoitetaan kaikkia konkurssiasiassa olevia vaiheita hakemuksen vireille tulosta konkurssiin asettamiseen, pesäluettelon ja velallisselvityksen tekemisestä pesäluettelon vahvistamiseen, päättyen velkojainkokouksen päätökseen päättää konkurssi. Konkurssimenettelyllä tarkoitetaan näin ollen koko konkurssiasian prosessia alusta loppuun saakka. Tässä opinnäytetyössä konkurssimenettelyllä tarkoitetaan ainoastaan tuomioistuimen toimintoja, joita käsitellään tarkemmin kappaleessa 3.7.

¹¹ Könkkölä & Linna 2013, 1,3

2 JULKISHALLINNON DIGITALISAATIO

2.1 Digitalisaatiosta yleisesti

Suuret rakenteelliset muutokset ovat parhaillaan käynnissä suomalaisessa yhteiskunnassa. Teknologian kehitys on mennyt kiihtyneellä vauhdilla eteenpäin koko 2000-luvun ja erityisesti tietotekniikan mukanaan tuomat muutokset ovat vaikuttaneet tapaamme elää, työskennellä ja olla vuorovaikutuksessa toistemme kanssa. Digitalisaatio nähdään teknologian kehitysmuotona, joka kuvaa yhteiskuntamme murrosvaihetta selkeimmin.¹² Se on ilmiö, jossa automatisoidaan työ, palvelut ja tuotanto aiempaa pidemmälle ja tuotetaan suuret määrät tietoa kaikkien saataville.¹³ Digitalisaation luomat mahdollisuudet tekevät aikaan ja paikkaan sidotuista toiminnoista historiaa. Teknologinen kehitys saa aikaan uudentyyppisiä julkisen sektorin verkostoja ja uusia innovatiivisen organisoitumisen muotoja, kun viestinnästä ja muusta tiedontuotannosta tulee nopeampaa ja kustannustehokkaampaa.¹⁴ Vaikkei yhtä aivan tarkkarajaista määritelmää digitalisaatiolle löydykään, se voidaan nähdä kokonaisvaltaisena prosessien ja toimintatapojen sähköistymisenä ja kehittämisenä, joka sisältää myös uusien teknologioiden käyttöönottoja.¹⁵

Suomalaisilla on tutkitusti EU-maiden paras digiosaaminen ja Suomi onkin maailman kärkimaiden joukossa julkisissa sähköisissä palveluissa. On selvää, että digitalisaatio mahdollistaa entistä parempien ja laadukkaampien palveluketjujen luomisen ja kehitystyötä tehdään voimakkaasti jatkuvasti.¹⁶ Edellytykset digitalisaation menestyksekkäälle jatkumolle ovat olemassa, mutta esimerkiksi Jungner nostaa Elinkeinoelämän keskusliitto EK:n julkaisussa suurimpana esteenä digitaalisuuden etenemiselle ihmisten, yritysten ja hallinnon asenteet ja rutinoituneet toimintatavat.¹⁷ Digitaalisuuden paras hyöty saadaan, kun yhteiskunnan prosessien nykyiset toimintatavat kyseenalaistetaan ja luodaan ne kokonaan uudelleen toimivammiksi ja joustavammiksi kokonaisuuksiksi.¹⁸ Oikeusministeriön AIPA-hanke, josta kerrotaan lisää tuonnempana, pyrkii juuri edellä mainittuun, eli luomaan täysin uudenlaiset toimintamallit ja tietojärjestelmät.

¹² Nyholm, Stenvall, Airaksinen, Pekkola, Haveri, Af Ursin & Tiihonen 2016, 216

¹³ Parviainen, Kääriäinen, Honkatukia & Federley 2017, 19

¹⁴ Nyholm ym. 2016, 217

¹⁵ Valtiokonttori 2015, 16

¹⁶ Valtiovarainministerio n.d.b

¹⁷ Jungner 2015, 9

¹⁸ Valtiovarainministerio n.d.b

Digitalisaatio on myös Juha Sipilän hallituskaudella hallituksen strategian läpileikkaava teema. Julkisten palveluiden digitalisointi kuuluu hallituskauden kärkihankkeisiin ja tavoitteena on vuoteen 2025 mennessä saada luotua niin sanotut yhden luukun digitaaliset julkiset palvelut.¹⁹ Sähköisten palveluiden saavutettavuus taataan tulevaisuudessa lailla, sillä EU saavutettavuusdirektiivin²⁰ kansallisen lainsäädännön valmistelu on jo käynnissä. Digitalisoituvassa yhteiskunnassa tällä direktiivillä on suuri merkitys ihmisten yhdenvertaisuuden takaamiseksi myös tulevaisuudessa. Julkishallinnon organisaatioita velvoittava lainsäädäntö astuu voimaan vuoden 2019 alussa.²¹ Digitalisaatio tulee varmuudella muuttamaan yhteiskunnan rakenteita ja koko taloutta yhtä radikaalisti kuin teollistuminen aikoinaan²².

2.2 Oikeusministeriön AIPA-hanke tuo sähköisen lainkäytön

Julkishallinnon digitalisaation kulkueessa on vahvasti mukana myös tuomioistuinten lainkäyttöprosessi. Digitalisaation myötä työn tekemisen tavat ja koko työelämä muuttuu varmuudella myös tuomioistuinlaitoksessa. Suurimpana digitalisaation liittyvänä hankkeena oikeushallinnossa on käynnissä niin sanottu aineistopankkihanke eli AIPA-hanke.²³ Oikeusministeriön vuonna 2010 asettamassa hankkeessa, joka nimettiin vasta myöhemmin AIPA-hankkeeksi, oli tavoitteena lainkäytön täydellinen sähköistäminen vuoteen 2018 mennessä.²⁴ Kuten kaikissa suurissa hankkeissa, aikataulutuksien arviointi on hankalaa ja niin myös AIPAn osalta. Tämän hetkinen arvio hankkeen valmistumiselle on vuoden 2021 loppuun mennessä.²⁵

2.2.1 Tavoitteet

Aineistopankkihankkeessa (AIPA) kehitetään syyttäjälaitoksen ja yleisten tuomioistuinten toimintaa ja työskentelyä, ja tältä osin tarkoituksena on nopeuttaa asioiden käsittelyä. Päättävänä AIPA-hankkeessa on luoda yhtenäinen asian- ja dokumentinhallin-

¹⁹ Valtioneuvosto 2015, 26

²⁰ Direktiivi 2016/2102/EU. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi julkisen sektorin elinten verkostuvien ja mobiilisovellusten saavutettavuudesta. Euroopan unionin virallinen lehti L 327/1, 2.12.2016

²¹ Nikkilä 2017

²² Valtiovarainministeriö 2017, 23

²³ Vallisaari 2016

²⁴ Oikeusministeriö 2014

²⁵ Oikeusministeriö 2017

nan tietojärjestelmäkokonaisuus, jossa kaikki lainkäyttöasioita koskevat toiminnot hoidetaan sähköisesti aina asian vireille tulosta sen ratkaisemiseen ja arkistointiin saakka yhden järjestelmän sisällä. Kehitteillä oleva tietojärjestelmä mahdollistaa poikkihallinnollisen sähköisen yhteistyön eri viranomaisten kesken.²⁶ AIPA-hankkeen toteuttamista johtava Marko Loisa korostaa, että tavoitteena on luoda helppokäyttöinen järjestelmä, joka tukee käyttäjän työtä. Tarkoitus ei ole edetä tekniikan ehdoilla, vaan rakentaa tietojärjestelmä pala palalta käyttäjien tarpeiden mukaan.²⁷ Aineistopankissa on tarkoitus hallinnoida ja tuottaa eri asiaryhmien oikeudenkäyntiaineistoa, ja sinne siirtyy myös poliisin esitutkinta-aineisto sähköisesti. Aineistopankin kaikki sähköinen aineisto on eri osapuolten hyödynnettävissä annettujen käyttöoikeuksien mukaisesti, ja näin ollen AIPA on myös asianajajien sähköinen yhteys tuomioistuimeen.²⁸

Nykyisin oikeuslaitoksen eri toimijoilla on asian- ja dokumentinhallinnassa käytössään useita eri sovelluksia, jotka ovat pääosin toisistaan irrallaan olevia järjestelmiä. Syyttäjien ja käräjäoikeuksien rikosasioiden asiankäsittelyjärjestelmänä on Sakari, ja käräjäoikeuksien siviiliasiat käsitellään Tuomaksessa. Näissä molemmissa sovelluksissa on integroituna Lotus Notes -järjestelmä, jossa tuotetaan ratkaisu- ja muut asiakirjat. Poliisilla on käytössään Patja-asiankäsittelyjärjestelmä, jolla on liittymäkohtia Sakariin. Hovi-oikeuksissa ja korkeimmassa oikeudessa käytetään puolestaan Lotus Notes – järjestelmää, johon on integroitu Open Office -sovellus tuomioiden luomista varten.²⁹ AIPA-hankkeessa on tarkoituksena korvata edellä mainitut jo yli 20 vuotta käytössä olleet sovellukset ja tuoda kaikki toimijat saman tietojärjestelmäkokonaisuuden piiriin.

AIPA-hankkeen toinen pääasiallinen tavoite rakentuu henkilöstön valmiuksien kehittämiseksi. Koska käytännön toimintatavat muuttuvat lainkäytön digitalisoitumisen myötä merkittävästi aiempaan verrattuna, henkilöstön työskentelyvalmiuksien saattaminen digitalisaation vaatimalle tasolle on huomattavan suuri osa hankkeen kokonaiskuvassa. Kyse on noin 3500 henkilön kouluttamisesta, joten sen läpiviemiseksi tarvitaan vahvaa panostusta.³⁰ ICT-valmiuksien kehittämiseen valmistaudutaan jo ennen AIPAn tuloa tarkastelemalla nykyisiä toimintamalleja ja muuttamalla hiljalleen työtapoja olemassa olevien sähköistä työskentelyä tukevien välineiden avulla. Tarkoitus on oppia ja osata

²⁶ Valtiovarainministeriö n.d.a

²⁷ Vallisaari 2016

²⁸ Oikeusministeriö 2010, 3; Cygnel 2016, 26

²⁹ Oikeusministeriö 2010, 1

³⁰ Valtiovarainministeriö n.d.b

ne taidot, joita tarvitaan AIPAn käyttöönotossa. Tavoitteena on henkilökunnan ICT-osaamisen kiinnittäminen pysyvästi riittävän hyvälle tasolle ja samalla huolehtia työssä viihtymisestä sekä työn hallinnan tunteen säilymisestä.³¹

2.2.2 Toteutus ja aikataulut

Käyttäjälähtöisyys on ollut alusta saakka AIPA-hankkeen kehitystyössä ohjaavana punaisena lankana. Oikeusministeriön yhteydessä toimivaan hanketoimistoon on koottu asiantuntijoita eri organisaatioista, ja vastuuta hankkeen eri osista on jaettu lukuisille pienemmille työryhmille. Jokaisessa virastossa on AIPA-virastovastaavat, jotka ovat mukana kehitystyössä ja vievät käyttäjien kokemuksia ja kehitysideoita eteenpäin työryhmien käsiteltäväksi. Tällä tavoin varmistetaan, että käyttäjien tarpeet ja toiveet tulevat huomioiduiksi järjestelmän kehitystyössä.³²

AIPA-hankkeen yhtenä ajatuksena on ollut tavoite muuttaa virastojen toimintaa etupainotteisesti siten, että sähköisiin työtapoihin siirryttäisiin mahdollisuuksien mukaan jo nykyisillä tavanomaisilla toimisto-ohjelmilla. Tällä tavoin eri tahojen henkilöstöt pääsevät totuttelemaan paperittomaan työskentelyyn ja harjoittelemaan sähköisessä työskentelyssä tarvittavia taitoja. Lisäksi on tärkeää kerätä käytännön kokemuksia sähköisestä työskentelystä uuden tietojärjestelmäkokonaisuuden ollessa kehitteillä. Käytännön koikeilut tuovat esiin niitä nykyjärjestelmän puutteita, joiden perusteella voidaan kehittää hyödyllisiä toimintoja uuteen tietojärjestelmään.³³ Edellä mainittu seikka onkin toiminut yhtenä innoittajana tämän opinnäytetyön tekemiselle.

AIPA-tietojärjestelmän kehittäminen etenee asiaryhmittäin. Salaisten pakkokeinojen osalta kehitystyö on jo hyvässä vauhdissa ja se valmistuu helmikuussa 2018. Hakemusasioiden osalta sovelluskehitys on käynnissä kestäen kesäkuuhun 2019. Rikosasoiden osalta kehitystyö aloitetaan vuoden 2018 alussa ja sen arvioidaan olevan valmis loka-kuussa 2020. Riita-asioiden osalta sovelluskehitys starttaa elokuussa 2019 ja sen arvioidaan päättyvän joulukuussa 2020. Koko järjestelmä on käytössä marraskuussa 2021.³⁴

³¹ Oikeusministeriö 2017

³² Mikkonen 2015

³³ Oikeuslaitos 2017b

³⁴ Oikeusministeriö 2017

3 KONKURSSIMENETTELY TUOMIOISTUIMESSA

3.1 Konkurssista yleisesti

Konkurssia sääntelee konkurssilaki, joka tuli voimaan 1.9.2004. Se kumosi vanhan konkurssisäännön (31/1868) vuodelta 1868. Konkurssilain mukaan velallinen, joka ei kykene vastaamaan veloistaan, voidaan asettaa konkurssiin. Konkurssilain 1:1.2:n mukaan konkurssi on velallisen kaikkia velkoja koskeva maksukyvyttömyysmenettely, jossa velallisen omaisuus käytetään konkurssisaatavien maksuun.

Tuomioistuimen näkökulmasta konkurssi voidaan määritellä lakisääteiseksi järjestelyksi, jossa tuomioistuin määrää pesänhoitajan, joka muuttaa velallisen omaisuuden rahaksi. Kertyneillä varoilla pesänhoitaja lyhentää velallisen kaikkia velkoja niin suurelta osin kuin mahdollista. Suoritusten on aina tapahduttava rahassa jako-osuuksien rahamääräisyyden periaatteen mukaisesti.³⁵

Konkurssi on yksi neljästä maksukyvyttömyysmenettelyn lajista ulosoton, yksityishenkilön velkajärjestelyn ja yrityssaneerauksen ohella. Jokaista maksukyvyttömyysmenettelyä koskee oma erityislakinsa, ja kussakin on säännelty myös menettelyjen väliset suhteet. Pääsääntönä on, että yleistäytäntöönpano keskeyttää erillistäytäntöönpanon. Näin ollen konkurssin alkaminen estää ulosoton jatkumisen, mutta ulosottoasia jää konkurssin raukeamisen varalta vireille määrääjäksi. Toisena pääsääntönä on se, että rehabilitaatiomenettely (velallisen taloudellisen tilanteen tervehdyttäminen) estää likvidaatiomenettelyn aloittamisen, eli näin ollen velkajärjestelyn tai yrityssaneerauksen aloittaminen keskeyttää konkurssimenettelyn. Tervehdyttämiselle eli rehabilitaatiolle annetaan aina etusija konkurssiin nähden, jos sen edellytykset täyttyvät.³⁶

³⁵ Koulu, Lindfors & Niemi 2016

³⁶ Könkkölä & Linna 2013, 5–6

3.2 Konkurssikelpoisuus

Konkurssikelpoisuus määrittää sen, kuka voi tulla asetetuksi konkurssiin. Konkurssikelpoisuus on velallisen juridiseen statukseen liittyvä pysyvä ominaisuus.³⁷ Hallituksen esityksen mukaan konkurssikelpoisuuden lähtökohtana on oikeuskelpoisuus ja erillisvarallisuus. Oikeuskelpoisuudella tarkoitetaan kykyä saada nimiinsä oikeuksia ja velvollisuuksia sekä usein myös kelpaavuutta toimia kantajana ja vastaajana tuomioistuimessa ja muissa viranomaisissa. Erillisvarallisuudella tarkoitetaan omistajista, jäsenistä tai edunsaajista erillään olevia varoja ja velkoja.³⁸ Konkurssilain 1:3.1:n (563/2009) mukaan konkurssiin voidaan asettaa luonnollinen henkilö sekä yhteisö, säätiö ja muu oikeushenkilö sekä kuolinpesä ja konkurssipesä. Luonnollisen henkilön iällä, kansalaisuudella tai mahdollisella vajaavaltaisuudella ei ole merkitystä konkurssikelpoisuutta arvioitaessa. Keskeisimpiä konkurssilaissa tarkoitettuja yhteisöjä ovat avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö, osakeyhtiö, yhdistys ja osuuskunta.³⁹

Poikkeuksen konkurssikelpoisuuteen tekee julkisyhteisön tai julkisoikeudellisen oikeushenkilön konkurssiin asettamiskielto. Perusteena kiellolle on, että julkisyhteisöt käyttävät julkista valtaa, ja täten heillä on mahdollisuus kerätä varat velkojensa kattamiseksi käyttämällä omaa verotusoikeuttaan.⁴⁰ Konkurssilain 1:3.3 kieltää asettamasta konkurssiin valtiota, Ahvenanmaan maakuntaa, kuntaa, kuntayhtymää tai muuta kuntien julkisoikeudellista yhteistoimintaelintä. Kielto koskee myös valtion liikelaitosta, itsenäistä julkisoikeudellista laitosta, evankelis-luterilaista kirkkoa tai ortodoksista kirkkoa, seurakuntaa tai seurakuntayhtymää. Poikkeuksena edellä mainitusta, julkisoikeudellinen yliopisto voidaan asettaa konkurssiin (KonkL 1:3.3).

3.3 Konkurssiin asettamisen edellytykset

Konkurssiin asettamisen aineellisista edellytyksistä on säännelty kokonaisuudessaan konkurssilain 2 luvussa. Yleisenä perusteena konkurssille on velallisen maksukyvyttömyys (KonkL 2:1). Velkoja voi hakea konkurssiin velallista, joka on muuten kuin tilapäisesti kykenemätön suoriutumaan veloistaan. Maksukyvyttömyydelle on KonkL

³⁷ Könkkölä & Linna 2013, 68–69

³⁸ HE 26/2003 vp, 33

³⁹ HE 26/2003 vp, 33

⁴⁰ Koulu & Lindfors 2016, 85

2:3:ssä säädetty oletussäännöt. Niiden mukaan velallista on pidettävä maksukyvyttömänä, jos velallinen on itse ilmoittanut olevansa maksukyvytön, eikä ilmene syitä sitä epäillä. Oletus maksukyvyttömyydestä on olemassa erityisesti, jos velallinen on lakauttanut maksunsa, ulosotto on tuloksetonta tai velallinen on jättänyt noudattamatta konkurssiuhkaista maksukehotusta.⁴¹

Velkojan oikeus hakea konkurssia on KonkL 2:2:n mukaan vain sellaisella velallisen velkojalla, jolla on velalliselta saatava. Konkurssisaatavan kohdalla merkittävää on se, että saatavan peruste on syntynyt ennen konkurssin alkamista (KonkL 1:5). Velkoja voi vaatia konkurssiin asettamista, jos saatava perustuu lainvoimaiseen tuomioon taikka lainvoimaisen tuomion tavoin täytäntöönpanokelpoiseen tuomioon, ratkaisuun tai muuhun täytäntöönpanoperusteeseen. Saatava voi perustua myös velallisen allekirjoittamaan sitoumukseen, jota velallinen ei kiistä perustellusti tai saatava on muuten niin selvä, ettei sen oikeellisuutta voida perustellusti epäillä.⁴² Tyypillisimmin konkurssiperusteena olevat saatavat ovat veroja tai työeläkemaksuja, joista on ensin annettu konkurssiuhkainen maksukehotus.

3.4 Konkurssiin asettamisen esteet

Konkurssin esteistä on säännelty KonkL 2:2.2:ssa. Sen mukaan velkojan hakemus on jätettävä tutkimatta, jos velkojan saatava on vähäinen ja konkurssimenettely on sen kustannuksiin ja menettelystä saataviin hyötyihin nähden ilmeisen epätarkoituksenmukainen tai hyvän perintätavan vastainen. Vaikka konkurssiin asettamisen edellytykset täyttyisivät muutoin, edellä mainitut yleiset esteet johtavat velkojan hakemuksen tutkimatta jättämiseen.⁴³

Konkurssilain 2:4:ssä säädetään tilanteista, jolloin velallinen voi torjua konkurssiin asettamisen vakuuteen vetoamalla. Estevaikutuksen perusteena on ajatus, että velkojalla ei voi olla perusteltua tarvetta hakea velallista konkurssiin, jos velkojalla on mahdollisuus ottaa saatavastaan maksun sille asetetusta panttioikeudesta tai muusta vakuudesta. Myös

⁴¹ HE 26/2003 vp, 40–41

⁴² HE 26/2003 vp, 38–39

⁴³ Koulun 2009, 92

takaus voi olla vakuutena.⁴⁴ Hallituksen esityksessä on mainittu, että vakuudeksi kelpaa velallisen sekä irtain - että kiinteä omaisuus kuten myös aineellinen - tai aineeton omaisuus. Vakuuden arvon tulee kattaa velkojan saatavan pääoma kokonaisuudessaan kor-koineen ja kuluineen.⁴⁵

Rehabilitaatiomenettelyn käynnistäminen, tai jo käynnissä oleva menettely, on käytännössä tavallisin konkurssiin asettamisen este. Velallisyritys voi välttää konkurssin tekemällä käräjäoikeuteen yrityssaneeraushakemuksen, tai ainakin siirtää konkurssihakemuksen käsittelyä myöhempään ajankohtaan. Rehabilitaatio on aina ensisijainen suhteessa konkurssiin, jolloin vireillä olevalla yksityishenkilön velkajärjestely- tai yritys-saneerausasialla on konkurssihakemuksen käsittelyä siirtävä vaikutus. Velallisyrityksen konkurssin käsittelyä tulee lykätä siihen asti, kunnes rehabilitaation aloittamisesta on tehty päätös. Konkurssihakemus raukeaa, jos menettely aloitetaan. Yrityssaneerailain (YrSanL, 47/1993) 24 §:n (247/2007) 1 momentin mukaan konkurssihakemus raukeaa saneerausohjelman tultua vahvistetuksi. Jos rehabilitaatiohakemus puolestaan hylätään, konkurssihakemuksen käsittelyä jatketaan.⁴⁶

3.5 Tuomioistuimen toimivalta konkurssiasiaissa

Konkurssilain 7 luvussa on säännökset sekä kansallisesta että kansainvälisestä toimival-
lasta. Suomessa ei ole erityistuomioistuimia konkurssiasioita varten vaan kansallisessa
toimivallassa on lähtökohtana, että kaikki käräjäoikeudet toimivat konkurssituomiois-
tuimina⁴⁷. Konkurssituomioistuin on ehdoton, jolloin asianosaiset eivät voi sopia keske-
nään, että konkurssihakemus käsiteltäisiin muussa tuomioistuimessa (KonkL 7:16
(161/2009)).⁴⁸

Konkurssiasian käsittelee se tuomioistuin, jonka tuomiopiiriin velallisen yleinen oike-
uspaikka kuuluu. Luonnollisen henkilön oikeuspaikka määräytyy OK 10:1:n mukaisesti,
jolloin oikeuspaikka sijoittuu sinne paikkakunnalle missä henkilöllä on kotipaikka tai

⁴⁴ Könkkölä & Linna 2013, 117

⁴⁵ HE 26/2003 vp, 44–45

⁴⁶ Koulum 2009, 97

⁴⁷ HE 26/2003 vp, 9

⁴⁸ Könkkölä & Linna 2013, 66

vakituinen asuinpaikka. Kuolinpesän konkurssiasian käsittelee vainajan yleisen oikeuspaikan tuomioistuin KonkL 7:2.4:n mukaisesti.⁴⁹

Yhtiön, yhteisön tai muun oikeushenkilön kohdalla yleinen oikeuspaikka ratkeaa ensisijaisesti sen perusteella, missä sen hallintoa pääasiassa hoidetaan (KonkL 7:2.1). Kotipaikka luo oletaman yleisestä oikeuspaikasta, mutta toimivaltaisen tuomioistuimen ratkaisee se, missä hallintoa tosiasiallisesti hoidetaan. Mikäli tosiasiallista hallinnon keskuspaikkaa ei oikeushenkilölle ole muodostunut tai sen paikka on tuntematon, asian käsittelee se tuomioistuin, jonka tuomiopiirissä toimintaa on harjoitettu pääasiallisesti tai velallisella on siellä omaisuutta tai se katsotaan muuten tarkoituksenmukaiseksi (KonkL 7:2.1).⁵⁰

Suomalaisen tuomioistuimen kansainvälinen toimivaltakysymys tulee ajankohtaiseksi, kun velallisella on taloudellista toimintaa tai omaisuutta usean eri valtion alueella.⁵¹ Kansainvälistä toimivaltaa ratkaistaessa sovelletaan Euroopan unionin maksukyvyttömyysasetusta (MKA)⁵², sillä Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2015/848 on ensisijainen kansalliseen konkurssilakiin nähden (KonkL 7:1.1). Asetus tulee sovellettavaksi silloin, kun velallisen pääintressien keskus on Euroopan unionin jäsenvaltion alueella.⁵³

3.6 Konkurssin oikeusvaikutukset

Konkurssin alkamisen oikeusvaikutuksista säännellään KonkL 3 luvussa. Oikeusvaikutukset tulevat voimaan asettamispäätökseen merkityllä kellonlyömällä. Konkurssin alkamiseen liittyvät oikeusvaikutukset voidaan jakaa henkilökohtaisiin, varallisuus oikeudellisiin ja prosessioikeudellisiin vaikutuksiin. Varallisuus oikeudelliset vaikutukset ovat ensisijaisia ja niistä käytetäänkin nimitystä konkurssin välittömät vaikutukset. Määräysvallan menetys on keskeisin varallisuus oikeudellisista vaikutuksista. Tällöin velallinen menettää oikeuden määrätä konkurssipesään kuuluvasta omaisuudestaan, mutta säilyttää kuitenkin omistusoikeutensa kyseiseen omaisuuteen. Määräysvalta konkurssipesän

⁴⁹ Koulum. 2016

⁵⁰ Koulum. 2016

⁵¹ Könkkölä & Linna 2013, 27

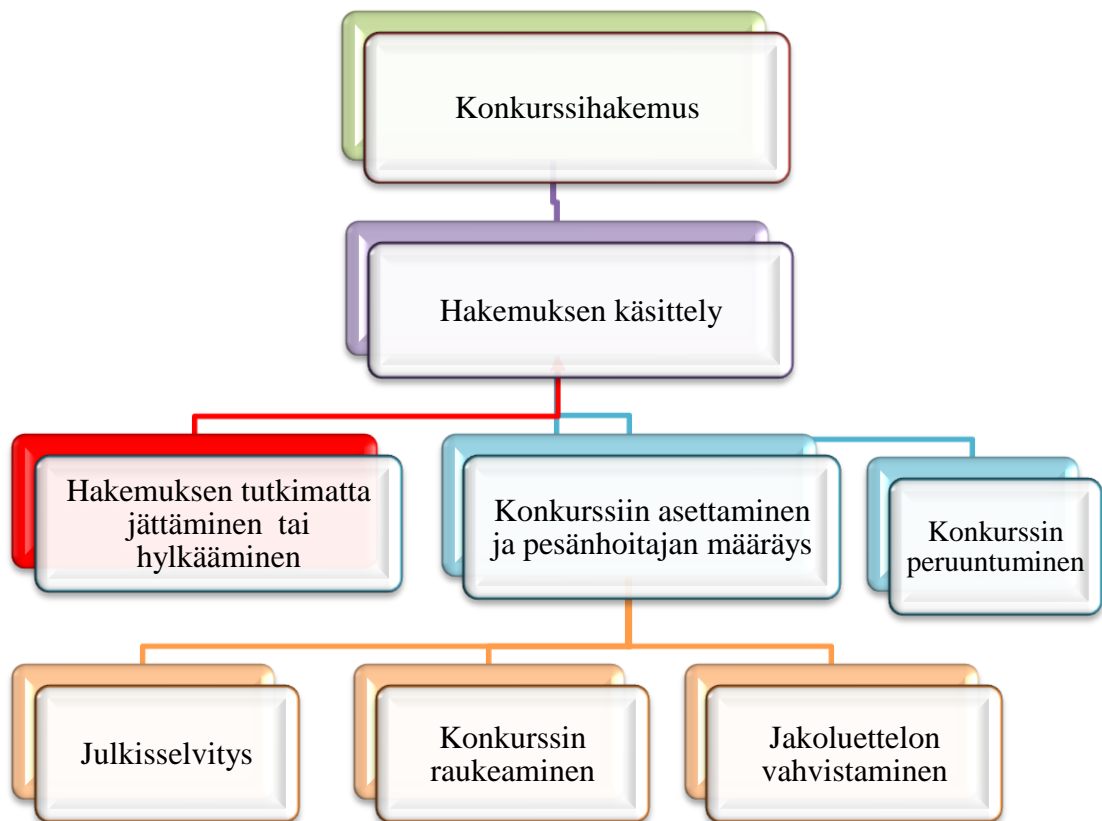
⁵² Asetus 2015/848/EU. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus maksukyvyttömyysmenettelyistä. Euroopan unionin virallinen lehti L 141, 5.6.2015.

⁵³ Koulum. 2016

omaisuudesta siirtyy asettamishetkellä pesähoitajalle ja konkurssipesän hallinnolle. Henkilökohtaiset oikeusvaikutukset kohdistuvat velalliseen tai oikeushenkilön lakimääriin edustajiin itseensä ja niistä säännellään KonkL 4 luvussa.⁵⁴ Prosessioikeudellisista vaikutuksista säännellään KonkL 3 luvun 3§, 4§ ja 7§:ssä.

3.7 Konkurssimenettelyn kulku tuomioistuimessa

Alla oleva kaavio (kuvio 1.) havainnollistaa konkurssimenettelyn eri vaiheet pääpiirteittäin tuomioistuimen näkökulmasta. Pesähoitajalla on suuri rooli konkurssimenettelyssä, mutta tämän tutkimuksen painotus on ainoastaan tuomioistuimen toiminnoissa. Seuraavissa kappaleissa tarkastellaan menettelyn eri vaiheita pääpiirteittäin.

Kuvio 1. Konkurssimenettelyn pääpiirteittäinen kulku tuomioistuimessa

⁵⁴ Koulu ym. 2016

3.7.1 Konkurssin hakeminen

KonkL 7:5:n mukaan konkurssihakemus on pantava vireille aina kirjallisella hakemuksella. Konkurssilain 7:4.1:n kanssa rinnakkain sovelletaan oikeudenkäymiskaaren (OK, 4/1734) 8 luvun (768/2002) yleisiä säännöksiä hakemusasioden käsittelyssä niiltä osin, kun konkurssilaissa ei toisin ole säädetty⁵⁵. Asia tulee vireille, kun hakemus on toimitettu kärjäoikeuden kansliaan. Lakia sähköisestä asioinnista tuomioistuimessa (SähköAsL, 13/2003) sovelletaan myös konkurssihakemuksiin, jolloin hakemus on mahdollista tehdä sähköisenä viestinä⁵⁶. Tyypillisimmin hakemus lähetetään sähköpostin välityksellä kärjäoikeuden virastosähköpostiin tai se toimitetaan postitse kärjäoikeuteen.

Velkoja-aloitteisesta konkurssihakemuksesta tulee käydä ilmi velallisen nimi ja kotipaikka sekä henkilötunnus tai yritys- ja yhteisötunnus. Hakemuksessa tulee olla hakijan, hänen laillisen edustajansa tai asiamiehensä yhteystiedot sekä selvitys millä perusteella tuomioistuin on toimivaltainen (KonkL 7:5). Hakemuksesta tulee ilmetä hakijan vaatimus, joka on aina velallisen konkurssiin asettaminen, ja sen perustelu. Perustelut määräytyvät sen mukaan vetoaako hakija velallisen maksukyvyttömyyteen vai ylivelkaisuuteen.⁵⁷ Tyypillisimmin perusteena on velallisen maksukyvyttömyys, jolloin hakijan tulee ilmoittaa seikat, jotka osoittavat maksukyvyttömyyden.⁵⁸ Hakemus on allekirjoitettava ja mukaan on liitettävä asiakirja tai muu selvitys, johon hakija perustaa hakemuksensa. Kaupparekisteriote tulee myös liittää hakemukseen, mikäli velallinen on yhteisö, säätiö tai muu oikeushenkilö (KonkL 7:5.2). Konkurssikäytännössä on myös tapana ottaa hakemukseen mukaan ehdotus pesäinhoitajan henkilöstä.⁵⁹ Ehdotus pesäinhoitajasta ei sido tuomioistuinta, mutta tyypillisesti tuomioistuin määrää pesäinhoitajan tehtävään ehdotuksen mukaisen henkilön, ellei erityistä vastustusta ilmene velallisen tai muiden velkojien taholta.

Velallisen hakiessa itse konkurssia, riittää velallisen oma ilmoitus osoittamaan maksukyvyttömyyden (KonkL 2:3.1). Hakemuksessa tulee olla kuitenkin edellä mainittujen tietojen ja asiakirjojen lisäksi päätös tai suostumus omaisuuden luovuttamisesta konkurssiin, kuten esimerkiksi pöytäkirja yhtiön hallituksen kokouksesta, jossa konkurs-

⁵⁵ Könkkölä & Linna 2013, 121

⁵⁶ HE 26/2003 vp, 87

⁵⁷ Könkkölä & Linna 2013, 122

⁵⁸ HE 26/2003 vp, 88

⁵⁹ Koulu ym. 2016

siasista on päätetty. Velallisen omaan hakemukseen tulee liittää myös selvitys omaisuudesta ja sen arvosta, velkojen yhteismäärä ja luettelo suurimmista velkojista yhteystietoineen (KonkL 7:5.2).

3.7.2 Hakemuksen käsittely

Konkurssiasian käsittelyssä edellytetään joutuisuutta asian luonteen vuoksi KonkL 7:4.2:n mukaisesti. Kiireellisyysvaatimus tarkoittaa erityisesti sitä, että tuomioistuimessa ryhdytään toimenpiteisiin heti hakemuksen saavuttua eikä viivytys johdu missään vaiheessa tuomioistuimen toiminnasta.⁶⁰ Säännös on yleisluonteinen ja se koskee kaikkia oikeusasteita. Kiireellinen käsittely on oleellista myös asianosaisten oikeusturvan toteutumiseksi.⁶¹ Konkurssiasian käsittelyssä noudatetaan KonkL 7:4.1:n mukaisesti myös hakemusasioiden käsittelystä OK 8:13:ssa annettuja riita-asian käsittelyä koskevia yleisiä säännöksiä. Myös oikeudenkäynnin julkisuutta (OikJulkL, 370/2007) ja sähköistä asiointia koskevat yleiset säännökset tulevat noudatettaviksi konkurssihakemuksen käsittelyssä.⁶²

Kun hakemus on saapunut käräjäoikeuden kansliaan, kirjaamossa tarkastetaan velallisen perustiedot sekä onko velalliseen kohdistuvia konkurssihakemuksia tai muita maksukyvttömyysmenettelyjä mahdollisesti vireillä⁶³. Tiedot konkurssiasian vireilletulosta lähetetään konkurssi- ja yrityssaneerausrekisteriin tekemällä Tuomas-järjestelmässä RTJ-ilmoitus konkurssi- ja yrityssaneerausrekisterilain (KonkRekL, 137/2004) mukaisesti.

Hakemus jaetaan asianmukaisella osastolla käsittelijälle, tapauksesta riippuen joko käräjänotaarille tai käräjätuomarille. KonkL 7:10:n mukaan tuomioistuimen on aina tutkittava täyttyvätkö konkurssiin asettamisen edellytykset. Käsittelijä käy läpi konkurssihakemuksen ja mikäli hakemus on puutteellinen, hakijalle annetaan tilaisuus täydentää hakemustaan tietyn määräajan, tyypillisesti enimmillään viikon kuluessa (KonkL 7:4.1 sekä OK 8:13 ja 5:5).⁶⁴ Mikäli käsittelijä katsoo, ettei hakemuksen vastaanottanut kärä-

⁶⁰ Könkkölä & Linna 2013, 144

⁶¹ HE 26/2003 vp, 87

⁶² Könkkölä & Linna 2013, 121–122

⁶³ Könkkölä & Linna 2013, 126

⁶⁴ Koulu ym. 2016

jäoikeus ole toimivaltainen käsittelemään konkurssiasiaa, asia siirretään hakijan pyynnöstä toimivaltaiseen tuomioistuimeen (KonkL 7:6.1).

Konkurssihakemuksen käsittely vaihtelee sen mukaan onko hakijana velkoja vai itse velallinen. Velallisen oman hakemuksen perusteella asia voidaan ratkaista nopeammin, koska edellytysten tutkiminen on yksiselitteisempää. Menettelyä nopeuttaa se, ettei hakemuksesta konkurssiin asettamista koskevilta osin tarvitse kuulla muita osapuolia eikä istuntokäsittelykään ole normaalisti tarpeen.⁶⁵

Velkojan hakemuksen käsitteleminen alkaa konkurssihakemuksen tiedoksiantamisella KonkL 7:8.1:n mukaisesti. Velalliselle on varattava tilaisuus antaa kirjallinen lausuma hakemuksesta määräpäivään mennessä. Lähtökohtaisesti lausumapyyntö ja hakemus annetaan tiedoksi velalliselle haastemiestiedoksiantona myöhempien riitaisuuksien välttämiseksi.⁶⁶ Hallituksen esityksessä on mainittu myös tiedoksiannot postitse vastaanototodistusta vastaan tai kirjeitse, mutta tavallisesti näitä tapoja ei käytetä niiden epävarmuudesta johtuen. Myös sijaistiedoksianto tai kuuluttaminen virallisessa lehdessä on mahdollista, jos velallisen on selvästi havaittu välttelevän tiedoksiantoa.⁶⁷ Tiedoksisäännöstä velallisella on seitsemän (7) päivää aikaa antaa kirjallinen lausuma tuomioistuimelle. Määräajan pidennystä lausuman antamiselle voi saada yhden viikon ilman velkojan suostumusta (KonkL 7:8.3). Pidempiin määräajan pidennyspyyntöihin tulee olla hakijan suostumus, jolloin tuomioistuin lähettää hakijalle lausumapyynnön, jonka liitteenä on velallisen määräaikaipyntö perusteluineen.⁶⁸ Tyypillisesti määräajan pidennyksiä pyydetään tapauksissa, kun velallinen käy maksujärjestelyneuvotteluja hakija-velkojan kanssa tai varaa itselleen lisää maksuaikaa.⁶⁹

Jos velallinen vastustaa hakemusta, konkurssiasia käsitellään istunnossa, jollei velallinen ole suostunut asian kansliakäsittelyyn (KonkL 7:8.2). Hallituksen esityksen mukaan istuntokäsittelyyn riittää pelkkä hakemuksen vastustaminen ilman perusteluiden esittämistä. Tuomioistuin voi määrätä asian käsiteltäväksi istunnossa myös ilman velallisen lausumaa, jos se katsotaan tarpeelliseksi asian selvittämiseksi.⁷⁰ Vaikka velallinen

⁶⁵ Könkkölä & Linna 2013, 121,139

⁶⁶ Koulum. 2016

⁶⁷ HE 26/2003 vp, 89

⁶⁸ Konkurssisihteerin käsikirja 2017, 20

⁶⁹ Könkkölä & Linna 2013, 144

⁷⁰ HE 26/2003 vp, 90

ei saapuisikaan istuntoon, asia voidaan ratkaista poisjäännistä huolimatta. Jos puolestaan hakijavelkoja ei saavu istuntoon, konkurssihakemus on jätettävä sillensä (OK 8:7.1).⁷¹

Velkoja-aloitteisen hakemuksen käsittelyssä velallisen passiivisuus lausuman antamisen osalta tulkitaan hakemukseen myöntymiseksi. Kun velallinen ei vastusta hakemusta tai ei anna kirjallista lausumaa, velallinen voidaan asettaa konkurssiin, kun tuomioistuin on ensin tutkinut konkurssiin asettamisen edellytykset viran puolesta (KonkL 7:11).⁷²

3.7.3 Hakemuksen tutkimatta jättäminen ja hylkääminen

Konkurssihakemus on jätettävä tutkimatta, jos hakija ei noudata puutteellisen hakemuksen täydennyskehotusta tuomioistuimen antamassa määräajassa ja jos hakemus ei puutteellisuutensa vuoksi kelpaa käsittelyn perustaksi (OK 5:6). Hakemus jätetään tutkimatta myös silloin, kun tuomioistuin ei ole toimivaltainen konkurssi asiassa eikä hakija ole esittänyt pyyntöä siirtää asiaa toimivaltaiseen tuomioistuimeen. Tutkimatta jättämispäätös tehdään konkurssi asiassa myös, jos tuomioistuin ei voi ottaa hakemusta käsiteltäväkseen esimerkiksi muun maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisen vuoksi.⁷³

Tuomioistuin voi hylätä hakemuksen heti, mikäli vaatimus konkurssiin asettamisesta on perusteeton (OK 5:6.2). Selvästi perusteettomassa hakemuksessa hakijalla ei ole esimerkiksi hakukelpoista saatavaa velalliseksi ilmoitetulta taholta.⁷⁴ Hakemuksen suorasta hylkäämisestä esimerkkinä on myös konkurssikelvottomaan velalliseen, kuten julkisyhteisöön, kohdistettu hakemus.⁷⁵

3.7.4 Konkurssiin asettaminen ja pesähoitajan määrääminen

Konkurssi alkaa, kun velallinen asetetaan tuomioistuimen päätöksellä konkurssiin (KonkL 1:4). Konkurssiin asettamista koskeva asia on käsiteltävä kiireellisesti, erityi-

⁷¹ Könkkölä & Linna 2013, 142

⁷² HE 26/2003 vp, 91

⁷³ Könkkölä & Linna 2013, 126–127

⁷⁴ Könkkölä & Linna 2013, 126

⁷⁵ Koulu ym. 2016

sesti konkurssin alkamiseen liittyvien oikeusvaikutusten vuoksi.⁷⁶ KonkL 7:12.1:n (364/2017) mukaisesti päätöksestä on käytävä ilmi päätöksen antamisen tai julistamisen ajankohta ja kellonaika sekä hakemuksen vireilletulopäivä ja myös se, mihin tuomioistuimen kansainvälinen toimivalta perustuu. Päätöksen tarkan kellonajan ilmoittaminen on tärkeää, jotta tiedetään täsmällinen alkamisaika konkurssin oikeusvaikutuksille. Viireilletulopäivä puolestaan muodostaa keskeisen määräpäivän takaisinsaannille.⁷⁷

Tuomioistuimen konkurssiin asettamispäätöksessä tulee määrätä myös pesäinhoitaja tai tilapäinen pesäinhoitaja (KonkL 8:1 ja 8:2). KonkL 1:1.2:n mukaan pesäinhoitaja määrätään velallisen omaisuuden hoitamista ja myymistä, sekä muuta konkurssipesän hallintoa varten. Pesäinhoitaja on luonnollinen henkilö, joka on antanut suostumuksensa pesäinhoitajana toimimiseen tietyssä konkurssipesässä. Pesäinhoitajan esteettömyys velallisen ja velkojen suhteen tulee myös ilmetä kirjallisesta suostumuksesta. Tyypillisesti pesäinhoitajat ovat asianajajia, mutta KonkL 8:5.1:ssä olevissa kelpoisuusehdoissa ei ole säädetty tutkintoa koskevia ehtoja. Konkurssilain mukaan pesäinhoitajalla tulee olla tehtävän vaatima kyky, taito ja kokemus sekä olla muutoin tehtävään sopiva.⁷⁸

3.7.5 Konkurssin peruuntuminen

Konkurssin peruuntumisesta säädellään KonkL 7:13:ssä. Peruuntumisella tarkoitetaan jo alkaneen konkurssin päättymistä kahdeksan (8) päivän kuluessa asettamispäätöksen jälkeen.⁷⁹ Konkurssi voidaan määrätä peruuntumaan velallisen ja konkurssihakemuksen tehneen velkojan yhteisestä hakemuksesta tai velallisaloitteisessa konkurssissa velallisen tekemästä hakemuksesta (KonkL 7:13.1).

Peruuntumiselle on esitettävä pätevä syy, joka voi olla esimerkiksi hakijavelkojan saama maksusuoritus kolmannen varoista tai velallisen palautunut maksukyky.⁸⁰ Konkursin peruuntumishakemus käsitellään samassa käräjäoikeudessa, jossa on tehty konkurssiin asettamispäätöskin. Tuomioistuimen on varattava pesäinhoitajalle ja harkintansa mukaan velkojille tilaisuus tulla kuulluksi peruutushakemuksen johdosta. Konkurssin

⁷⁶ Könkkölä & Linna 2013, 144

⁷⁷ Koulum. 2016

⁷⁸ Könkkölä & Linna 2013, 657

⁷⁹ Könkkölä & Linna 2013, 282

⁸⁰ Koulum. 2009, 410

alkamisen oikeusvaikutukset lakkaavat heti, kun päätös konkurssin peruuntumisesta on annettu. Ilmoitukset konkurssin peruuntumisesta tehdään KonkL 22 luvun mukaisesti.⁸¹

3.7.6 Jakoluettelon vahvistaminen

Konkurssilain 7:3.1 4 kohdan mukaisesti tuomioistuin päättää jakoluettelon vahvistamista, oikaisemista ja muuttamista koskevat asiat. Kun pesänhoitaja on toimittanut jakoluettelon tuomioistuimeen, on tuomioistuimen tutkittava, että pesäluettelo täyttää KonkL 13:1:ssä säädetyt vaatimukset ja että jakoluetteloehdotuksen käsittelyssä on noudatettu menettelysäännöksiä (KonkL 13:14.1). Lisäksi tuomioistuin tutkii ainoastaan riitautetut saatavat.⁸² Riitautukset voidaan tutkia jakoluettelon vahvistamisen yhteydessä tai erillisessä oikeudenkäynnissä⁸³.

Jos jakoluetteloehdotus täyttää edellytykset, tuomioistuimen on vahvistettava jakoluettelo ja määrättävä, mille saataville jako-osuutta maksetaan (KonkL 13:14.2). Näin ollen velkojille maksetaan konkurssissa jako-osuutta vahvistetun jakoluettelon mukaisesti (KonkL 18:1.1).

3.7.7 Konkurssin raukeaminen

KonkL 10:1:n (86/2013) mukaan tuomioistuimen on tehtävä päätös konkurssin raukeamisesta, jos konkurssipesän varat eivät riitä konkurssimenettelyn kustannusten suorittamiseen eikä kukaan velkojista ota kustannuksista vastatakseen taikka jos velkojien konkurssipesän varoista tuleva kertymä jäisi niin vähäiseksi, ettei konkurssin jatkamista voida sen vuoksi pitää tarkoituksenmukaisena. Pesän varallisuustilanne ja konkurssimenettelyyn käytettävissä olevat varat saadaan selville pesänhoitajan tekemän pesäluettelon ja velallisselvityksen perusteella. Tavallisesti pesänhoitaja tekee arvion konkurssimenettelyn kustannuksista, jolloin selviää riittävätkö pesän varat konkurssimenettelyn läpiviemiseen.⁸⁴

⁸¹ Könkkölä & Linna 2013, 282, 284

⁸² HE 26/2003 vp, 131

⁸³ Könkkölä & Linna 2013, 459

⁸⁴ Könkkölä & Linna 2013, 285

Tyypillisimmin pesänhoitaja tekee raukeamisesityksen, kun raukeamisperuste eli konkurssipesän varojen vähäisyys on käynyt ilmi. Esityksen voi tehdä myös velallinen tai konkurssiasiamies. Pesänhoitajan on toimitettava esitys tiedoksi suurimmille velkojille ja tiedusteltava heidän halukkuuttaan vastata konkurssimenettelyn kustannuksista ennen kuin varsinainen raukeamisesitys toimitetaan käräjäoikeuteen. Raukeamishakemukseen tulee liittää pesäluettelo ja velallisselvitys, joilla todennetaan pesän varattomuus.⁸⁵ Konkurssin rauetessa konkurssin oikeusvaikutukset lakkaavat, kun tuomioistuimen päätös on annettu (KonkL 3:11.2).

3.7.8 Julkisselvitys

Julkisselvitys on tarkoitettu vaihtoehdoksi konkurssin raukeamiselle ja siitä säädelään KonkL 11 luvussa. Julkisselvitys on konkurssiasiamiehen erityisessä valvonnassa ja valtionvaroilla tapahtuva konkurssimenettely. Päätöksen julkisselvityksen aloittamisesta tekee tuomioistuin konkurssiasiamiehen hakemuksesta. Julkisselvityksen edellytyksenä on pesän vähänvaraisuuden lisäksi lähtökohtaisesti aina pesään tai konkurssivelalliseen kohdistuva lisäselvitystarve. Julkisselvityksen keskeisimpänä tavoitteena on konkurssiin liittyvän talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjunta.⁸⁶

Kun julkisselvitys alkaa, konkurssipesän päätösvalta ja hallinto siirtyy julkisselvittäjälle, joka on konkurssiasiamiehen nimittämä. Näin ollen aiempi pesänhoitajan määräys ja velkojien päätösvalta konkurssissa lakkaavat.⁸⁷

⁸⁵ Koulu ym. 2016

⁸⁶ Konkurssiasiamies 2014

⁸⁷ Konkurssiasiamies 2014

4 TUTKIMUS SÄHKÖISEN LAINKÄYTÖN VAIKUTUKSISTA KONKURSSIMENETTELYYN

4.1 Taustaa

Sähköinen lainkäyttökäyttömenettely otettiin käyttöön Pirkanmaan käräjäoikeudessa konkurssiasioissa alkuvuonna 2017. Sysäyksen sähköiseen toimintamalliin siirtymiselle antoi toukokuussa 2015 osittain sähköiseksi muuttunut yksityishenkilöiden velkajärjestelymenettely. Velkajärjestelyn osalta oli saatu paljon positiivisia kokemuksia sähköisestä prosessista. Tämä luonnollisesti kannusti viemään sähköisen lainkäytön myös osaksi konkurssimenettelyä, jota haluttiin kehittää toimivammaksi ja sujuvammaksi. Myös AIPA-hankkeen kehitystyöryhmä on osaltaan ollut innostamassa kokeilukulttuuriin, jossa henkilöstöä kannustetaan ottamaan käyttöön sähköisiä työskentelytapoja nykyisiä ohjelmistoja ja välineitä hyödyntäen.

Opinnäytetyön aihe on hyvin ajankohtainen, koska sähköinen konkurssimenettely oli ollut käytössä vasta alle puoli vuotta siinä vaiheessa, kun tutkimuksen tekeminen aloitettiin heinäkuussa 2017. Aihe on ajankohtainen myös siitä syystä, että tutkimuksella halutaan osaltaan vaikuttaa AIPA-tietojärjestelmän kehitystyöhön, joka on paraikaa käynnissä. Mikäli tutkimus olisi tehty esimerkiksi vuoden päästä, olisi hyvin todennäköistä, että kerätyillä tuloksilla ei pystyttäisi enää vaikuttamaan AIPA-tietojärjestelmän kehitystyöhön konkurssiasioden osalta. Näin ollen koettiin tärkeäksi kerätä konkurssimenettelyssä mukana olevien toimijoiden kokemukset sähköisestä prosessista nyt, kun vaikutusmahdollisuudet AIPAn osalta ovat vielä olemassa.

4.2 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tämän opinnäytetyön tutkimustehtävänä voidaan nähdä kuviossa 2. esitetty kysymys ”Miten konkurssimenettelyssä mukana olevat toimijat kokevat sähköisen lainkäyttöprosessin ja miten prosessia voidaan kehittää edelleen?”

Tutkimuskysymyksiksi asetettiin ”Mitä positiivisia vaikutuksia sähköisellä konkurssimenettelyllä on ollut päivittäisessä työssä? Millaisia haasteita/ongelmia sähköisessä

konkurssimenettelyssä on ilmennyt? Mitä uhkakuvia sähköisen lainkäytön lisääntyminen tuo mukanaan? Millaisia ominaisuuksia löytyy sujuvasta sähköisestä lainkäyttömenettelystä? Näiden kysymysten perusteella lähdettiin selvittämään tutkimuksen tavoitteena olleita asioita.

Kuvio 2. Opinnäytetyön tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

4.3 Tutkimusmenetelmä

Tämän opinnäytetyön empiirinen osuus toteutettiin tapaustutkimuksena kvalitatiivisella tutkimusotteella. Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen, siinä suositaan ihmistä tiedonkeruun välineenä sekä tavoitellaan kohteen kokonaisvaltaista tutkimista⁸⁸. Kvalitatiivisesti suuntautuneessa tutkimuksessa kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti, jolloin on tapana puhua harkinnanvaraisesta näytteestä, koska yleistyksien sijaan tavoitellaan tapauksen tai ilmiön syvällisempää ymmärtämistä ja spesifisempää tiedonkeruuta⁸⁹. Laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmissä korostuu tulkinnallisuus, koska laadullisessa tutkimuksessa pyritään tulkitsemaan ja ymmärtämään tutkimusaineistoa, mikä asettaakin tutkimuksen tekijälle vaatimuksen pitää niin sanotusti tuntosarvet ylhäällä ja herkkänä tehtäessä tulkintoja aineistosta.⁹⁰

⁸⁸ Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161,164

⁸⁹ Hirsjärvi & Hurme 2010, 58–59

⁹⁰ Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne & Paavilainen 2011, 82–83

Tapaustutkimus on tutkimustyyppi, jossa tyypillisesti pysytään pienessä joukossa, jopa vain yhdessä havaintoyksikössä⁹¹. Tapaustutkimuksessa kohteena on yksilö, ryhmä tai yhteisö ja usein ollaan kiinnostuneita prosesseista. Aineiston keräämisessä käytetään useita eri metodeja, tyypillisimmin havainnointia ja haastatteluja.⁹² Tässä opinnäytetyössä tapauksen havaintoyksikkönä voidaan nähdä Pirkanmaan käräjäoikeuden insolvenssiasioiden osasto ja tarkemmin konkurssimenettelyssä mukana olevat toimijat. Kiinnostuksen kohteena on sähköinen konkurssimenettely. Tapauksessa kuvataan nykyistä konkurssimenettelyä ja selvitetään mitkä ovat sen vahvuudet ja heikkoudet.

Vaikka edellä todettiin, että tapaustutkimuksessa käytetään useita metodeja aineiston hankinnassa, tässä tutkimuksessa katsottiin riittäväksi toteuttaa aineiston hankinta ainoastaan teemahaastatteluin. Olennaista on, että tämän tutkimuksen haastatteluihin otetaan mukaan kaikkien konkurssimenettelyssä mukana olevien toimijoiden näkökulmat velallista lukuun ottamatta, ja näin ollen saadaan kerättyä aineisto tapauksen eri ulottuvuuksista. Haastatteluihin otettiin mukaan sekä Pirkanmaan käräjäoikeuden henkilökunta että ulkopuolisten sidosryhmien edustus. Näin ollen Verohallinnon asianvalvojilta, pesäinhoitajilta ja pesäinhoitajan sihteereiltä kerättiin omat näkemykset käräjäoikeuden prosessista, mikä katsottiin tämän tutkimuksen osalta aineistoa monipuolistavaksi tekijäksi. Tällä tavoin mukaan saatiin Pirkanmaan käräjäoikeuden organisaation ulkopuolisten toimijoiden näkemys sähköisestä konkurssimenettelystä ja arvokasta tietoa siitä, millaisia toiveita heillä on tulevan AIPA-tietojärjestelmän suhteen.

Tiedonkeruumenetelmänä tässä tutkimuksessa on käytetty teemahaastattelua, kuten edellä mainittiin. Haastattelemineen on luonteva keino kerätä tietoa ja saada selville ihmisten mielipiteitä, käsityksiä ja toimintatapoja⁹³. Haastattelua käytettäessä halutaan nostaa tutkimuskohteena oleva ihminen esille subjektina ja antaa hänelle mahdollisuus tuoda vapaasti esille omia näkemyksiään asioista.⁹⁴ Teemahaastattelu on yksi yleisimmin käytetyistä tiedonkeruumenetelmistä laadullisessa tutkimuksessa. Teemalla tarkoitetaan laajempaa kokonaisuutta kuin yksittäistä kysymystä. Se on aihe, josta haastattelussa halutaan keskustella.⁹⁵ Haastattelu mahdollistaa aineiston joustavan keräämisen

⁹¹ Hirsjärvi & Hurme 2010, 58

⁹² Hirsjärvi ym. 2009, 134–135

⁹³ Hirsjärvi & Hurme 2010, 11

⁹⁴ Hirsjärvi ym. 2009, 204–205

⁹⁵ Kananen 2014, 76

aina tilanteen edellyttämällä tavalla ja vastaajia myötäillen, mikä koetaan yhdeksi merkittävämmäksi eduksi valittaessa haastattelua tutkimusmetodiksi.⁹⁶

4.4 Tutkimuksen toteutus

Tutkimuksen aineisto kerättiin haastatteluilla, jotka tehtiin elo-lokakuussa 2017. Ne toteutettiin kasvotusten yksilöhaastatteluina käräjäoikeuden henkilökunnan osalta, pois lukien yksi maakunnassa työskentelevä haastemies, jonka kohdalla haastattelu tehtiin puhelimitse. Sidosryhmien haastattelut toteutettiin kaikki puhelinhaastatteluina. Haastatteluihin osallistui yhteensä 14 henkilöä ja kaikki suhtautuivat haastatteluun myönteisesti. Haastateltavat valikoituivat käräjäoikeuden henkilökunnan osalta siten, että haastattelua pyydettiin henkilöiltä, jotka ovat olleet mukana konkurssimenettelyssä sekä aiemman paperiprosessin että sähköisen menettelyn käytön aikana. Sidosryhmien edustajien suhteen haastateltavat valittiin siten, että tutkimuksen tekijä tiedusteli käräjäoikeuden henkilöstöltä tutkimukseen sopivia sidosryhmien edustajia, jotka ovat toimineet pitkään konkurssiasioiden parissa. Alkuperäisestä tutkimussuunnitelmasta poiketen, haastatteluihin otettiin mukaan myös pesähoitajien assistentteina toimivia asianajosihiteereitä. Lähtökohtaisesti assistentit hoitavat konkurssiasioissa yhteydenpidon tuomioistuimen kanssa, pesähoitajien keskittyessä pesähoidollisiin tehtäviin. Yhtä pesähoitajaa lukuun ottamatta kaikki haastatteluun pyydetty henkilöt ehtivät oman työnsä ohessa antamaan haastattelun. Haastattelun vastausprosentiksi tuli näin ollen 93,3 prosenttia. Tutkimuksen tekijä toimi empiirisessä tutkimuksessa ainoastaan haastattelijan roolissa, ja näin ollen hän tarkasteli tutkimusta täysin ulkopuolisena toimijana.

Haastattelun teemarunko kysymyksineen lähetettiin haastateltaville etukäteen sähköpostitse. Haastattelujen pääteemat liittyivät taustatietoihin, sähköisen menettelyn toimintaan, sähköisen lainkäytön lisääntymiseen ja sen tuomiin uhkakuviin sekä prosessin kehitysehdotuksiin (liite 1). Kysymykset olivat pääosin puoliavoimia, jolloin haastateltaville annettiin mahdollisuus tuoda esiin omia näkemyksiään ja vastata vapaasti täysin omin sanoin. Lisäksi keskustelun annettiin kulkea luontevasti omalla painollaan eri teemojen mukaisesti.

⁹⁶ Hirsjärvi ym. 2009, 204

Kaikki haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin pääosiltaan myöhempiä analyysia varten. Litteroinnissa ei pyritty ottamaan mukaan vuorovaikutuksen elementtejä vaan ainoastaan pelkät puhutun sisällön pääkohdat. Litteroitua aineistoa kertyi kokonaisuudessaan 39 sivua. Litteroinnin jälkeen haastattelujen sisällöt lähetettiin sähköpostitse jokaiselle haastateltavalle luettavaksi ja tarkastettavaksi. Tällä tavoin tutkimuksen tekijä halusi varmistaa, että oli tulkinut haastattelun vastaukset ja esille tuodut ajatukset oikealla tavalla.

Haastattelujen perusteella kerätyn tutkimusaineiston analyysi tehtiin muodostamalla vastauksista esille nousseet pääteemat, joilla haettiin vastausta tutkimustehtävään ja tutkimuskysymyksiin. Kunkin teeman alle sijoitettiin aiheesta esille nousseet ajatukset. Aineisto on lähtökohtaisesti käsitelty massana Pirkanmaan kärjäoikeuden henkilökunnan ja sidosryhmien edustajien osalta. Tutkimuksen tekijä on tällä keinoin halunnut varmistaa anonyymisuuden säilymisen vastausten osalta. Näin ollen haastattelujen käsitteilyosuudessa ei tehty lähdeviittauksia haastatteluihin, koska viittauksia tehdessä anonyymiteetin koettiin vaarantuvan verrattain pienestä otoksesta johtuen.

4.5 Aiempi paperinen työtapo verrattuna nykyiseen sähköiseen menettelyyn

Ennen sähköiseen menettelytapaan siirtymistä konkurssiasioiden käsittely tapahtui pelkästään paperiasiakirjoja käyttämällä. Kun hakemus oli saapunut kärjäoikeuteen, kirjaamossa annettiin diaarinumero ja asian perustiedot syötettiin Tuomas-järjestelmään ja samalla kirjaamo tulosti koko hakemuksen, mikäli se oli tullut sähköpostitse. Konkursiasiakirjat lähetettiin sisäisessä postissa 2.osastolle, jossa yhdyssihteeri tarkisti hakemuksen pääpiirteittäin ja ajoi saapumis RTJ:n. Tämän jälkeen yhdyssihteeri kirjasi asian osaston omaan jakolistataulukoon, jonka perusteella asia jaettiin käsittelijälle, joko tuomarille tai notaarille. Yhdyssihteeri vei paperisen RTJ-tulosteen käsittelijän sihteerille tiedoksi asian vireilletulosta. Seuraavaksi paperihakemus liitteineen toimitettiin tuomarin pöydälle tai kärjänotaarille osaston postilokerikkoon. Nykyisessä sähköisessä menettelyssä alkutoimet ovat samat ja hakemus tulostetaan edelleen myös paperille, koska paperiasiakirjoja tarvitaan arkistointia varten. Hakemuksen tarkastamisen jälkeen kaikki tieto kulkee sähköpostitse sihteerin ja käsittelijän välillä, eikä paperisia asiakirjoja enää kuljetella hyllystä toiseen.

Notaareilla on tapana käydä noutamassa postinsa osaston lokerikosta muutamia kertoja päivän aikana. Näin ollen paperisen työskentelytavan aikana konkurssiasiakirjat saattoivat odottaa käsittelijää useamman tunnin. Tuomarin pöydälle toimitetut asiakirjat pääsivät käsiteltäväksi todennäköisesti nopeammin, riippuen oliko tuomari istunnossa vai ei. Hakemuksen saatuaan käsittelijä tarkastaa hakemuksen ja mahdollisesti täydennyttää sitä, jos se on puutteellinen. Tämän jälkeen käsittelijä palauttaa asiakirjat sihteerin lokeriin tai tuo asiakirjanipun sihteerin pöydälle lausumalle laitettavaksi. Sähköisessä menettelyssä asiakirjapinot eivät enää lepäile hyllyssä odottamassa käsittelijää, vaan käsittelijä käyttää ainoastaan sähköisiä asiakirjoja hakemuksen läpikäymiseen. Muilta osin menettely on sama hakemuksen käsittelyn osalta. Kun hakemus on valmis lausumalle, käsittelijä ilmoittaa siitä sähköpostilla sihteerille.

Paperisessa prosessissa sihteerin teki lausumapyynnön, jonka hän tulosti ja allekirjoitti. Tiedoksiantotodistus, lausumapyyntö ja kopioitu konkurssihakemus liitteineen toimitettiin haastemiehelle tiedoksiantoa varten sisäisessä postissa haastemiesten postilokeriin. Kun haastemies on saanut asiakirjat, lausumapyyntö kaikkine liitteineen toimitetaan velalliselle tyypillisesti 14 vuorokauden kuluessa. Tiedoksiantotodistus palautuu takaisin käsittelijän sihteerille sisäisessä postissa. Sähköisessä menettelyssä sihteerin tekee lausumapyynnön samalla tavalla kuin paperiprosessissakin, mutta ei enää tulosta sitä paperille, vaan laittaa lausumapyynnön sähköisine liitteineen suoraan sähköiseen haastemieskortistoon, josta tiedoksiantotehtävät jaetaan eteenpäin kullekin haastemiehelle. Toimeksiannon saanut haastemies tulostaa itse kaikki sähköisenä tulleet asiakirjat ennen tiedoksiantotehtävän suorittamista.

Kaikki keskustelu käytiin aiemmassa paperisessa työtavassa joko suullisesti tai asiakirjojen mukana kulkevilla muistilapuilla samalla, kun paperit vietiin notaarien lokeriin tai tuomarin pöydälle käsittelyn eri vaiheiden mukaisesti. Nykyisessä sähköisessä työtavassa papereiden kulkeminen on minimoitu, ja kaikki asiakirjat ja asian kannalta tärkeät sähköpostikirjeenvaihdot tallennetaan käräjäoikeuden J-asetalle konkurssiasioiden kansioon. Kaikki asiaan liittyvä tieto löytyy samasta paikasta ja on aina käytettävissä huolimatta siitä, kenen pöydällä paperiasiakirjat ovat. Päätöspohjia luonnosteltaessa sihteerin tekee version valmiiksi Notes-järjestelmään, ja ilmoittaa käsittelijälle asiasta sähköpostitse. Käsittelijä katsoo päätöksen suoraan järjestelmästä ja tekee siihen tarvittavat lisäykset, ja ilmoittaa sihteerille sähköpostilla, kun päätös on valmis annettavaksi.

4.6 Haastateltavien taustatiedot

Haastattelun alussa haastatteluun osallistujilta (osallistujien määrä N=14) tiedusteltiin taustatietoja liittyen työkokemukseen konkurssiasioiden parista. Käräjäoikeuden henkilökunnasta haastatteluun osallistui yhteensä 9 virkamiestä; kolme kärjäsihteeriä, yksi kärjätuomari, kolme kärjänotaaria ja kaksi haastemiestä. Verohallinnon asianvalvojista haastattelussa oli mukana kaksi henkilöä. Pesähoitajan rooliin liittyvää näkökulmaa saatiin haastatteleamalla kahta pesähoitajan sihteeriä ja yhtä pesähoitajaa.

Kärjäsihteerien keskimääräinen kokemus konkurssiasioista oli noin 2 vuotta 9 kuukautta. Kärjäsihteeri A on työskennellyt konkurssiasioiden parissa tuomarin työparina noin 1 vuoden ajan ja notaarien konkursseissa hän on toiminut sijaisena. Kärjäsihteeri A toimii myös perehdyttäjänä. Kärjäsihteeri B:llä oli kokemusta konkurssiasioista sekä Helsingin - että Pirkanmaan kärjäoikeudesta yhteensä noin 3,5 vuoden ajalta. Kärjäsihteeri C:llä on kertynyt kokemusta konkurssiasioista hieman vajaan 4 vuoden ajalta. Hän on aiemmin työskennellyt notaarien työparina, mutta nykyisin toimii tuomarin työparina. Kärjäsihteeri C toimii myös konkurssiasioiden vastuusihteerinä ja on lisäksi mukana perehdytystehtävissä.

Kärjätuomari A on työskennellyt aiemmin hovioikeudessa ja muissa kärjäoikeuksissa. Konkurssiasioita hän on käsitellyt 1,5 vuoden ajan Pirkanmaan kärjäoikeudessa ollessaan. Kärjätuomari A toimii nykyisin myös konkurssiasioiden vastuutuomarina.

Kärjänotaarien pääasiallinen ja syvällisempi kokemus konkurssiasioiden käsittelystä on kertynyt vasta Pirkanmaan kärjäoikeudessa notaarivuoden aikana, eli kullakin notaarilla kokemusta oli noin 1 vuoden ajalta. Kaikki notaarit haastateltiin aivan auskultointivuotensa loppumetreillä, jolloin he olivat keränneet kaiken mahdollisen kokemuksen konkurssiasioiden käsittelystä, mitä notaarivuoden aikana oli mahdollista kerätä. Kärjänotaari A:lla ei ollut aiempaa kokemusta konkurssiasioista ennen kärjäoikeuteen tuloa. Notaari B on ollut mukana muun muassa pesäluettelon ja velallisselvityksen laadinnassa sekä opiskeluaikanaan että valmistumisen jälkeen asianajotoimistossa työskennellessään. Notaari C kertoi omaavansa yleistä kokemusta konkurssiasioista, mitä hän oli hankkinut opiskeluaikana osallistumalla konkurssipesän perustoimintoihin asianajotoimistossa työskennellessään.

Haastatteluun osallistuneiden haastemiesten keskimääräinen työkokemus käräjäoikeudessa oli noin 7 vuotta. Haastemiehen tehtäviin kuuluu alusta alkaen kaikkien asiaryhmien tiedoksiantotehtävät konkurssiasiat mukaan lukien. Haastemies A on työskennellyt haastemiehenä reilut 4 vuotta ja hän toimii myös esimiestehtävässä. Haastemies B on työskennellyt haastemiehenä Tampereen ympäristökunnissa lähes 10 vuotta. Ennen nykyistä tehtävää haastemies B:lle on kertynyt tietoa konkurssiasioista toimiessaan perintätoimistossa 1 vuoden ja ulosottovirastossa 6 vuoden ajan.

Verohallinnon asianvalvojen keskimääräinen työkokemus asianvalvojan tehtävistä oli noin 17 vuotta. Kokemusvuosien keskiarvoon vaikutti erityisesti asianvalvoja A:n pitkä, yli 25 vuoden kokemus asianvalvojan työstä. Asianvalvoja B on toiminut Verohallinnossa 9 vuoden ajan asianvalvojan tehtävissä. Konkursseista ja yrityssaneerauksista hänelle on kertynyt kokemusta vajaan 6 vuoden ajalta aiemmassa työssään asianajotoimistossa.

Haastatteluun osallistuneella pesähoitajalla oli konkursseihin liittyvää kokemusta yli 20 vuoden ajalta. Hän kertoikin työskennelleensä koko tähänastisen työuransa konkursien ja yrityssaneerauksien parissa.

Pesähoitajan assistentteina toimivien asianajosihteerien kokemus konkurssiasioista vaihteli 3,5 vuodesta 4,5 vuoteen. Molemmat haastatelluista olivat oikeustradenomiksi valmistumisen jälkeen toimineet asianajosihteereinä ja työskennelleet koko tähänastisen uransa ajan konkurssiasioiden parissa.

4.7 Tulokset

Seuraavissa kappaleissa saadaan vastauksia tutkimustehtävän mukaisiin tutkimuskysymyksiin. Haastatteluissa esiin nousseet teemat on havainnollistettu kuvioiden muotoon jokaisen tutkimuskysymyksen osalta, jotta pääteemat ovat nopeasti hahmotettavissa ja poimittavissa raportista. Raportissa on merkitty kunkin esille tulleen asian kohdalla vastaajien määrä ($n=x$) -merkinnällä. Esimerkiksi suluissa oleva $n=2$ tarkoittaa, että kaksi henkilöä haastatelluista oli tuonut kyseessä olevan asian esille haastattelun aikana.

4.7.1 Sähköisen konkurssimenettelyn positiiviset vaikutukset

Haastattelun aluksi haastateltavilta kysyttiin millaisia positiivisia vaikutuksia tuomioistuimen sähköisellä konkurssimenettelyllä on ollut päivittäisessä työssä. Oheisessa kuviossa 3. on nostettu esiin pääteemat, jotka haastatteluissa tulivat ilmi. Seuraavissa kappaleissa on avattu haastatteluun osallistuneiden osapuolten ajatuksia, joita he ovat halunneet tuoda esiin kunkin teeman osalta.

Kuvio 3. Sähköisen menettelyn positiiviset vaikutukset päivittäisessä työssä

Yleisin haastattelussa esiin tullut sähköisen menettelyn positiivinen vaikutus oli **käsittelyn nopeutuminen**. Käräjäoikeuden henkilökunnasta jokainen haastatteluun osallistunut mainitsi työnsä nopeutuneen sähköisen menettelyn käyttöönoton myötä (n=9). Työn nopeutumiseen oli vaikuttanut se, ettei paperiasiakirjoja tarvinnut enää kuljettaa käsittelijän ja sihteerin välillä. Nykyisin viestiminen tapahtuu sähköpostitse, kun papereiden kuljettelusta on luovuttu. Asiakirjojen sähköinen toimitustapa nopeuttaa myös haastemiesten työtä. Haastemiehet vastaanottavat konkurssiasioihin liittyvät tiedoksiantotehtävät sähköisesti, jolloin ne siirtyvät tiedoksiantoon lähes reaaliaikaisesti. Sihteerien työ nopeutuu myös siltä osin, kun heidän ei tarvitse enää tulostaa haastemiehille paperisia tiedoksiantoasiakirjoja ja toimittaa niitä sisäisellä postilla eteenpäin. Toinen haastemiestä arvioi sähköisen menettelyn vähentävän tiedoksiantoon kuluvaa aikaa yhdestä kolmeen päivään. Toki nykyisillä postin toimitusajoilla ajan säästö voi olla suurempikin erityisesti ympäristökunnissa työskentelevien haastemiesten kohdalla.

Yhtä lukuun ottamatta, jokainen haastatteluun osallistuneista käräjäoikeuden ulkoisten sidosryhmien edustajista mainitsi työnsä nopeutuneen sähköisen menettelyn myötä (n=4). Nopeutuminen on seurausta lähinnä siitä, ettei asiakirjoja tarvitse enää postittaa tai lähettää faksilla tuomioistuimeen. Asian saa nykyisin laitettua vireille nopeammin, koska hakemuksen voi toimittaa sähköisessä muodossa käräjäoikeuteen. Asian vireille-laittoprosessi voi nykyisellä tavalla nopeutua jopa viikon verran, kun hakemusta ei tarvitse enää lähettää kirjepostissa. Yksi haastatelluista koki työnsä olleen aina sähköistä menettelyä, eikä täten ollut huomannut tuomioistuimen sähköistymisellä nopeuttavaa vaikutusta omassa työssään.

Positiiviseksi asiaksi nousi esille myös **työn helpottuminen** (n=8). Työn helpottumiseen vaikuttavia seikkoja kuvailtiin eri tavoin. Esimerkiksi päätösluonnosten tekeminen pelkästään koneelle sekä luonnosten katsominen suoraan koneelta koettiin työtä helpottavana asiana (n=2). Aiemmin päätösluonnokset kulkivat paperiversioina käsittelijän ja sihteerin välillä, mikä aiheutti turhaa tulostamista ja lisätyötä. Nykyinen sähköinen ja reaaliaikainen viestiminen käsittelijän ja sihteerin välillä koetaan myös työtä helpottavana, kun ei tarvitse ”keskustella” asiakirjanipun päällä kulkevilla muistilapuilla. Sähköinen prosessi mahdollistaa myös etätyön, jolloin asioiden käsittely ei ole enää riippuvainen ajasta ja paikasta. Etätyö mainittiin työtä helpottavaksi tekijäksi kahden vastaajan kohdalla (n=2). Osa vastaajista (n=2) koki sähköisten asiakirjojen käsittelyn helpommaksi kuin paperisten asiakirjojen. Paperiasiakirjojen nykyisenä funktiona on toimia ainoastaan muistutuksena työn alla olevista jutuista. Sidosryhmien edustajien osalta työtä helpotti paperisten asiakirjojen käytön vähentyminen (n=2).

Työvaiheiden selkeytyminen ja väheneminen tuli esiin muutamissa haastatteluissa (n=5). Suurimpana työvaiheiden vähentymiseen vaikuttavana tekijänä nähtiin asiakirjojen kuljettelusta luopuminen käräjäoikeuden henkilökunnan keskuudessa (n=2). Sidosryhmät (n=3) kokivat työvaiheita selkeyttävänä ja vähentävänä tekijänä sen, että hakemuksia ei tarvitse lähettää enää kirjepostilla. Lisäksi konkurssiasia tulee vireille heti, kun sähköinen viesti on vastaanotettu käräjäoikeudessa. Saatua vastaanottokuittaus varmistaa viestin vastaanotetuksi ja samalla se vähentää työvaiheita, kun hakemuksen perään ei tarvitse erikseen soitella. Aiemmin, kun hakemuksia läheteltiin postissa, piti soittaa käräjäoikeuteen ja varmistaa hakemuksen saapuminen sekä asian vireilletulo.

Asiakirjojen tallessa pysyminen nousi esiin positiivisena asiana useassa haastattelussa (n=6). Osa haastatelluista (n=3) koki, etteivät sähköisenä olevat asiakirjat pääse katoamaan niin helposti kuin paperiset asiakirjat. Sähköiset tiedostot koettiin myös luotettavammaksi tavaksi säilyttää asiakirjoja. Osa (n=2) käräjäoikeuden henkilökunnasta oli sitä mieltä, että asiakirjat pysyvät paremmin järjestyksessä ja tallessa sen vuoksi, että ne eivät enää kulje sihteerin ja käsittelijän välillä tai esimerkiksi käsittelijän mukana kanslian ja kodin väliä. Nykyisin konkurssiasiaan liittyvät paperiset asiakirjat pidetäänkin sihteerin hyllyssä koko prosessin ajan ja käsittelijänä toimiva käräjänotaari tai -tuomari käyttää ainoastaan sähköisiä asiakirjoja käsitellessään konkurssiasiaa. Yksi sidosryhmän edustaja (n=1) koki, että sähköisten asiakirjojen toimittaminen on luotettavampaa kuin paperiasiakirjojen postittaminen.

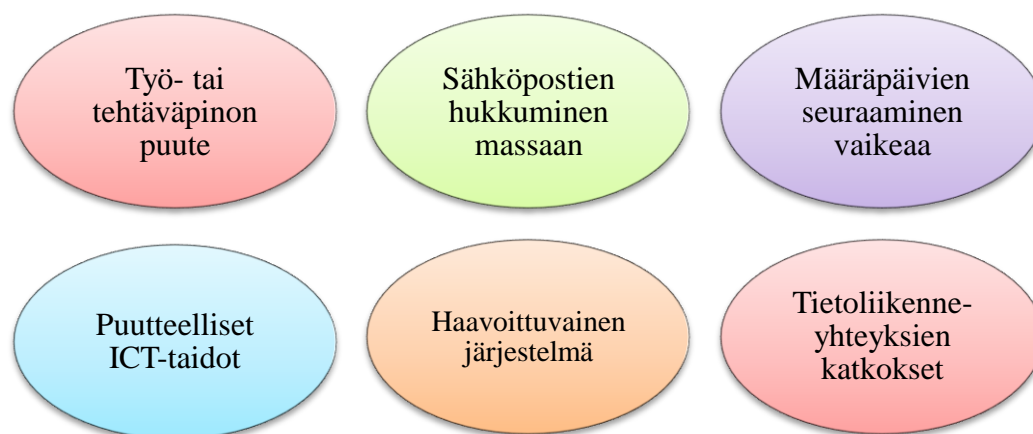
Käräjäoikeuden henkilökunnan mielestä eniten hyötyä sähköisestä konkurssimenettelystä on ollut erityisesti konkurssihakemuksen alkutoimiin liittyvissä työvaiheissa. Alkutoimilla tarkoitetaan työvaiheita siihen asti, kun velallinen asetetaan konkurssiin. Kaikki hakemuksen täydennyspyynnöt voidaan hoitaa nykyisin sähköisesti aiempaa sujuvammin. Velallinen saadaan niin sanotusti konkurssikypsäksi joutuisammin, kun menettely on nopeutunut sähköisen prosessin myötä. Tällä on erityisen suurta merkitystä velallisoitteisessa konkurssissa, kun tarkoituksena on mahdollisimman nopea konkurssiin asettaminen. Monet kokivat, että sähköinen yhteydenpito tuomioistuimen ulkopuolisiin sidosryhmiin on osaltaan vaikuttanut konkurssimenettelyn sujuvuuteen.

Ulkoisten sidosryhmien edustajat toivat myös esiin, että sähköisessä menettelyssä konkurssiasian eri vaiheista pysytään ajan tasalla paremmin reaaliaikaisemmasta sähköpostiviestinnästä johtuen. Kun lausumat ja viestit saadaan tuomioistuimesta heti sähköpostitse tiedoksi, koetaan, että asiat menevät eteenpäin sujuvammin. Tuomioistuimen henkilökunnan tavoitettavuus on myös parantunut sidosryhmien edustajien mielestä sähköpostiviestinnän avulla.

4.7.2 Sähköisen konkurssimenettelyn heikkoudet ja parannusehdotukset

Selvitettäessä sähköisen konkurssimenettelyn heikkouksia, esiin nousi useita eri asioita nykyjärjestelmän kipukohdista. Osa vastaajista (n=4) oli lähtökohtaisesti tyytyväisiä ja he kokivat nykyisen järjestelmän jopa täysin toimivaksi, eivätkä nähneet siinä lainkaan mainittavia heikkouksia. Kolme (n=3) nykyiseen menettelyyn tyytyväisistä haastatel-

luista oli sidosryhmien edustajia ja yksi (n=1) käräjäoikeuden henkilökuntaan kuuluva. Oheisessa kuviossa 4. on esitetty ne pääteemat, jotka koettiin heikkouksina nykyisessä sähköisessä menettelyssä. Seuraavissa kappaleissa on avattu haastatteluun osallistuneiden osapuolten ajatuksia, joita he ovat halunneet tuoda esille kunkin teeman osalta. Mikäli haastateltavilta on tullut parannusehdotuksia nykyisen menettelyn puutteisiin, asiat on tuotu esiin samassa yhteydessä.

Kuvio 4. Sähköisen konkurssimenettelyn heikkoudet nykyisessä järjestelmässä

Työ- tai tehtäväpinon puute sai eniten mainintoja käräjäoikeudessa käytössä olevan nykyjärjestelmän heikkoutena (n=5). Työ- tai tehtäväpinolla tarkoitetaan järjestelmässä olevaa toimintoa, jolla voidaan seurata käsittelyssä olevia asioita. Työpino-toiminnolla pystyttäisiin varmistamaan asioiden priorisoitu käsittelyjärjestys. Nykyisessä paperitossa menettelyssä voi käydä niin, ettei asia ole kenelläkään käsittelijällä työn alla, kun paperit eivät ole asiasta muistuttamassa. Haastatteluissa mainittiin, että asia voi jäädä niin sanotusti ”seisomaan”, kun käytössä ei ole erityistä seurantajärjestelmää. Sihteeriltä vaaditaankin nykyisessä menettelyssä erityistä tarkkaavaisuutta ja aktiivisuutta kysellä asian vaiheen perään, jotteivät käsittelyajat pääse pitkittymään. Nykyisin muutamilla käsittelijöillä on käytössään omat excel-taulukot, joihin he merkitsevät kaikki heille jaellut asiat. Tällä hetkellä käsittelijät voivat korvata työpino-ominaisuuden päivittämällä käsiteltävien asioiden excel-taulukkoaan aktiivisemmin. Työpinon tyyppisesti toimivassa taulukossa jokaisen käsiteltävän asian kohdalla tulisi olla merkittynä vaihe, jossa asia kulloinkin on, sekä merkintä siitä vaatiiko asia toimenpiteitä.

Konkurssiasioihin liittyvien **sähköpostiviestien katoaminen muun sähköpostin joukkoon** nostettiin esiin nykyisen menettelyn heikkona lenkkinä (n=4). Sähköisessä menettelyssä viestiminen sihteerin ja käsittelijän välillä tapahtuu pääasiassa sähköpostitse tai sa-

tunnaisesti sametime-pikaviestillä. Sähköposti voi helposti jäädä huomaamatta ja hautautua muiden viestien sekaan, jos sähköpostissa on muutenkin paljon viestejä, joita ei ole erityisesti lajiteltu. Korjaavana toimenpiteenä nykyiseen käytäntöön ehdotettiin sähköpostin sisällön organisoimista siten, että saapuneet -kentässä on ainoastaan ne viestit, jotka vaativat toimenpiteitä. Muut viestit voidaan kansioda asiaryhmittäin, 'odottaa toimenpiteitä' -teemalla tai muulla sopivalla tavalla. Hyvin organisoidussa sähköpostissa uudet ja kiireelliset viestit eivät jää huomiotta niin helposti.

Haastemiesten kohdalla uudet konkurssihakemukset sulautuvat muiden toimeksiantojen massaan haastemieskortiston saapuneet-listalle. Konkurssiin liittyvät tiedoksiannot eivät erotu saapuneet-listasta muista siviiliasioista muulla tavoin, kuin katsomalla tiedoksiantoaikaa. Listasta ei pysty nopeasti poimimaan pelkkiä konkurssiasioita, koska asiarivi pitää erikseen avata ja katsoa mistä asiaryhmästä on kyse. Saapuneet-listalta uudet asiat jaellaan eri haastemiehille, ja työ nopeutuisi, mikäli kiireellisemmät asiat erottuisivat työlistalta selkeästi. Tällä hetkellä asiaan ei pystytä tekemään parannuksia, koska se vaatisi tietojärjestelmään tehtäviä muutoksia.

Sidosryhmien haastatteluissa (n=2) nousi sähköposteihin liittyvänä heikkoutena esiin se, että esimerkiksi osa pesähoitajille tulevista toimenpiteistä vaativista sähköposteista, saattaa joku yksittäinen viesti satunnaisesti jäädä huomiotta. Tämä johtunee pääosin pesähoitajille saapuvan sähköpostin määrästä, joka voi ajoittain olla jopa 150 viestiä päivää kohden. Nykymenettelyssä asiakirjat lähetetään tuomioistuimesta ainoastaan pesähoitajalle, ellei erikseen ole muita yhteyshenkilöitä ilmoitettu. Jotta tähän asiaan tulisi parannusta, haastatteluissa ehdotettiin, josko tuomioistuin lähettäisi kaikki asiakirjat myös asianajotoimiston yleissähköpostiin tai pesähoitajan omalle sihteerille.

Määräpäivien seuraaminen koetaan myös vaikeana sähköisessä menettelyssä (n=2). Koska konkurssiasiaan liittyvät paperit ovat sihteerin hyllyssä, käsittelijät kokevat ajoittain hankalana pysyä niin sanotusti kartalla määräpäivien suhteen. Aiemmin, kun paperit olivat käsittelijän omalla työpöydällä, oli määräpäivien seuraaminen helpompaa. Myös määräpäivien seuraamisessa vastuu lepää kärjäsihteerin harteilla nykyisessä menettelyssä. Jotta tätä asiaa pystyttäisiin nykytilassa parantamaan, niiden käsittelijöiden, jotka käyttävät excel-taulukointia työkalunaan, tulisi pitää oma taulukkonsa ajan tasalla joka päivä. Kaikki asianvaiheet pitää päivittää taulukkoon heti, kun kyseessä olevassa jutussa on tehty toimenpiteitä.

Henkilökunnan puutteelliset ICT-taidot ovat tyypillinen heikkous, mikä on läsnä hyvin usein sähköisten menetelmien käyttämisessä. Osa haastatelluista toi esiin suuret vaihtelut käräjäoikeuden henkilökunnan yleisten ICT-taitojen suhteen (n=2). Erityisesti iäkkäämmille työntekijöille uusien sähköisten menetelmien ja tietokoneohjelmien käytön opettelu voi olla erityisen haasteellista. Nähtävissä on ollut myös selkeää haluttomuutta opetella uusia toimintatapoja sähköiseen lainkäyttöön liittyen. Uusien ohjelmistojen riittävä omaksuminen koko henkilöstön osalta on erityisen merkittävä tekijä, joka vaikuttaa sähköisen menettelyn toimivuuteen. Tähän asiaan pitääkin tulevaisuudessa panostaa hyvin paljon.

Haastatteluissa nousi esille huolenaiheena se, että nykyinen **asiakirjatiedostojen säilytysjärjestelmä on haavoittuvainen** (n=2). Konkurssiasioden, kuten muidenkin asiaryhmien, juttukansiot ovat käräjäoikeuden yhteisellä J-asemalla. Konkurssiasioden kansiot ovat kaikkien käytettävissä, eikä kansioita ole erityisesti suojattu. Haastattelussa tuli esiin, että kuka tahansa voi epähuomiossa siirrellä asiakirjoja väärin kansioihin, poistaa kansioissa olevia asiakirjoja tai jopa hävittää kaikki kansiot. Usein vahinkojen taustalla on puutteelliset ICT-taidot yhdistettynä kiireeseen ja asiapaljouteen. Muutamia kertoja on käynyt niin, että toisen asiaryhmän kaikki tiedostot on vahingossa poistettu käräjäoikeuden yhteiseltä J-asemalta. Onneksi kaikki tiedostot on aina saatu palautettua varmuustietokannasta muutaman päivän kuluessa. Konkurssiasioden tiedostojen kanssa ei ole vastaavanlaisia ongelmia ollut, ainakaan toistaiseksi.

Tietoliikenneyhteyksien käyttökatkokset koettiin myös nykyisen järjestelmän heikkona lenkinä (n=2). Käyttökatkoksen aikana myös puhelinyhteydet saattavat olla poikki eikä sähköpostiakaan pystytä käyttämään. Tällöin ei saada yhteyttä ulkomaailmaan eikä kiireellisiinkään asioihin pystytä reagoimaan, kun tuomioistuimen Tuomas-asianhallintajärjestelmä ei ole käytössä. Vaikka toistaiseksi kaikista asiakirjoista löytyy myös paperiversiot arkistointia varten, ilman Tuomas-järjestelmää asioiden käsittely on mahdotonta. Pahimmillaan jopa koko päivän kestävät käyttökatkokset aiheuttavat luonnollisesti asian käsittelyn viivästymistä ja asioiden ruuhkautumista. Lisätyötä koituu myös katkoksien aiheuttamista lisäselvityksistä ja mahdollisiin määräaikojen pidennyksiin liittyvistä toimista. Myös asiakkaiden oikeusturvan vaarantuminen nostettiin huolenaiheena esiin järjestelmäongelmien yhteydessä. Mitä jos uudet hakemukset, määräajassa toimitetut lausumat tai muut viestit katoavatkin ”bittiavaruuteen” häiriötilanteis-

sa? Edellä mainittujen vaikutusten lisäksi käyttökatkokset nostavat pintaan turhautuneisuuden tunteita käräjäoikeuden henkilökunnassa, kun eriasteisia häiriöitä on kuitenkin melko usein.

4.7.3 Sähköisen lainkäytön uhkakuvat tulevaisuudessa

Sähköinen lainkäyttö on muutaman vuoden kuluttua aivan tavanomaista toimintaa tuomistumuissa, ja kaikkien haastateltavien suhtautuminen sähköisen lainkäytön lisääntymiseen olikin hyvin positiivista. Suurin osa käräjäoikeuden henkilökunnasta koki sähköistymisen tervetulleena ja jopa suotavana. Tällä tavoin tuomioistuinelaitos pääsee osaltaan mukaan teknologian kehityksen valtavirtaan ja päivittää toimintonsa niin sanotusti tälle vuosituhannele.

Sähköisen lainkäytön tulemisessa nähdään toki myös uhkakuvia, vaikka kokonaisuutena sähköisen menettelyn lisääntyminen yhteiskunnan kaikilla sektoreilla nähtiin hyvänä asiana. Haastatelluilta kysyttiin, minkälaisia uhkakuvia he kokevat liittyvän tuomioistuimen toiminnan digitalisoitumiseen ja laajenevaan sähköiseen lainkäyttöön. Kuviossa 5. on esitetty haastatteluissa mainitut uhkakuvat pääteemoittain. Osa esille nousseista asioista oli samoja, mitä mainittiin nykyprosessin heikkoina kohtina.

Kuvio 5. Sähköisen lainkäytön lisääntymisen mukanaan tuomat uhkakuvat

Suurimpana uhkana nähtiin **tietoliikenneyhteyksien kaatuminen** (n=9). Tällöin kaikki työnteko estyy jokaisen toimijan kohdalla niin käräjäoikeudessa kuin myös sidosryhmi-

en tahoilla. Yksi sidosryhmän haastatelluista mainitsi järjestelmäkatkoksista melko selvästi:

Jos koneet eivät toimi, niin sitten ollaan täysin toimettomia ja oikeastaan ihan kädettömiä.

Kaikki toivat esiin saman asian, että työt seisahtuvat täydellisesti sähköisten järjestelmien katkostilanteissa. Sähköisestä järjestelmästä saatava hyöty heikkenee näin ollen merkittävästi, mikäli järjestelmä on pois käytöstä.

Tietojärjestelmähyökkäykset ja yleisesti kaikki tietoturvaan liittyvät asiat nostettiin esiin myös useassa haastattelussa (n=6) sekä käräjäoikeuden henkilökunnan että sidosryhmien keskuudessa. Tietoturva-asiat askarruttivat myös erityisesti asiakkaiden oikeusturvan säilymisen kannalta. Monenlaisia kysymyksiä nousi aiheesta esille. Voivatko käräjäoikeuden järjestelmissä olevat tiedot joutua väärin käsiin? Miten turvataan, etteivät asiakkaiden salaiset tiedot päädy ulkopuolisille tahoille? Entä voiko tuomioistuimen järjestelmästä kadota kaikki asiakirjat esimerkiksi verkkohyökkäyksen yhteydessä? Järjestelmien sähköistyminen koettiin näin ollen jopa hieman pelottavana asiana juuri haavoittuvuutensa vuoksi.

Keskusteluissa nousi esiin myös **varmuustietokantojen toiminta** (n=4). Samalla mieleen tuli kysymyksiä, miten tietojen pysyvyys pystytään suojaamaan täydellisesti jokaisessa tilanteessa? Tietojen tallessa pysyminen koetaan todelliseksi huolenaiheeksi tulevaisuudessa, kun käytettävissä ei ole enää paperiasiakirjoja kuten nykyisin. Eräs sidosryhmän haastatelluista pohti sitä, miten sähköisessä järjestelmässä varmistetaan, että järjestelmään on tallentunut varmasti se viimeisin versio jokaisesta asiakirjasta, jotka käräjäoikeuteen on lähetetty?

Salassapitoasiat otettiin muutamassa haastattelussa puheenaiheeksi uhkakuvia mietittäessä (n=4). Asia haluttiin tuoda esiin yleisellä tasolla, vaikka konkurssiasioiden osalta salassapitoon liittyvät asiat eivät ole niin oleellisia. Salaisten tietojen suojaamiseen liittyvät asiat olivat selvästi olleet pohdinnan alla jo pidemmän aikaa. Käräjäoikeuden nykyinen tapa merkitä salassa pidettävät asiakirjat SALAINEN-merkinnällä vaikutti haastateltavien mielestä riittämättömältä, vaikka ongelmia ei nykykäytännössä ole ollutkaan. Yksi haastatelluista mainitsi, että keskustelua on ollut siitä, että salaisia asiakirjatiedostoja voisi suojata salasanoilla. Salasanat olisivat vain käsittelyssä mukana olevien henkilöiden tiedossa, jolloin muiden henkilöiden pääsy tiedostoihin ja asiakirjoihin olisi estet-

ty. Toistaiseksi salasanoilla suojattuja tiedostoja ei kuitenkaan tiedetty olevan käytössä. Nykyisin kaikki salassa pidettävät tiedot lähetetään suojatulla turvasähköpostilla asianosaisille salassapitomerkinnöin. Haastatteluissa arveltiin, että uusissa asianshallintajärjestelmissä salassapitoon liittyvät asiat ovat helpommin toteutettavissa kuin nykyisillä ohjelmilla ja niihin kiinnitetään jatkossa varmasti enemmän huomiota.

Käräjäoikeuden henkilökunnan keskinkertaiset **ICT-taidot** puhuttivat jälleen (n=3), kun mietittiin tuomioistuimen sähköistymiseen liittyviä uhkia. Osalla käräjäoikeuden henkilökunnasta on havaittu olevan myös eriasteista **muutosvastarintaa** sähköistä lainkäyttöä kohtaan. Usein puutteelliset ICT-taidot ja muutosvastaisuus kulkevat käsi kädessä. On luonnollista, että vuosia käytössä olleet työtavat tuntuvat turvallisilta ja sujuvilta. Digitalisoitumisen myötä käräjäoikeuden toimintatapojen kokonaisvaltainen muuttuminen aiheuttaa suuria haasteita niiden kohdalla, jotka eivät haluaisi luopua vanhoista työtavoista. Haastatteluissa mietittiin keinoja, joilla esimerkiksi iäkkäämpää henkilökuntaa saisi motivoitua ottamaan muutokset vastaan avoimesti ja positiivisesti. Esille nousi paljon hyviä ajatuksia, jotta henkilöstö saadaan innostumaan asiasta ja uuden opettelusta. Koulutukseen tulee panostaa ja siihen pitää varata myös riittävästi aikaa. Perehdytys pitää tapahtua riittävän rauhallisesti, jotta kokemattomammakin tietokoneen käyttäjät omaksuvat asiat perusteellisesti. Erityisesti henkilöiden, jotka suhtautuvat muutokseen epäilevästi, pitää päästä rauhassa totuttelemaan sähköiseen toimintamalliin, jolloin he itse huomaavat, miten paljon sähköinen työskentelytapa nopeuttaa asioiden käsittelyä. Käyttöänoton yhteydessä myös ohjeistuksen pitää olla kattavaa ja riittävän selkeää.

Osa haastatelluista (n=2) toi esiin tulevaisuuden uhkankuvana **henkilökohtaisten kontaktien vähenemisen**. Eräs haastatelluista koki asian siten, että ihmiset ovat enää vain ”nimiä paperilla”, kun henkilökohtaisten kontaktien määrä vähenee sitä mukaan, kun sähköiset toiminnot lisääntyvät. Yksi koki henkilökohtaisten kontaktien vähenemisen uhkakuvana siten, että henkilökohtainen palvelu vähenee ja jopa poistuu tulevaisuudessa. Kun sähköisten palveluiden määrä yhteiskunnassa kasvaa koko ajan ja viranomaisien palvelupisteiden määrää supistetaan samaan tahtiin, suurten taajamien ulkopuolella asuva väestö joutuu epätasa-arvoiseen asemaan palveluiden saatavuuden suhteen. Osa väestöstä kuitenkin haluaisi henkilökohtaista palvelua sen vuoksi, että he kokevat sen luotettavammaksi tavaksi asioida. Esille nousi huoli siitä, miten ne ihmiset, joilla ei ole käytössään tietokoneita, hoitavat asioinnin viranomaisten kanssa? Tai miten tasa-arvoinen asiointi varmistetaan vanhenevan väestön kohdalla? Suuria kysymyksiä nousi

siis tästäkin aiheesta esille. Toivottavasti julkisten palvelujen saavutettavuusdirektiivi tuo edellä mainittuihin asioihin ratkaisun.

Uhkakuvana nousi esiin myös uusien **järjestelmien käytettävyyteen** liittyvät asiat (n=2). Pientä skeptisyyttä nousi esille AIPA-tietojärjestelmän toimivuuden suhteen. Kehityksen alla olevien sähköisten järjestelmien tulisi olla todella toimivia ja käytettävyydeltään niin hyviä, että niistä saadaan todellista hyötyä. Pelkkä sähköistyminen ei vielä riitä, vaan järjestelmän käyttämisen pitää oikeasti helpottaa työn tekemistä ja prosessien läpiviemistä. Pääosin käräjäoikeuden henkilökunnan keskuudessa oltiin kuitenkin melko luottavaisia, että AIPAn käyttäjälähtöinen kehitystiimi saa aikaan erinomaisia tuloksia, ja uudesta järjestelmästä tulee toimiva kokonaisuus.

4.7.4 Millaisia ominaisuuksia löytyy sujuvasta sähköisestä lainkäyttöjärjestelmästä?

Opinnäytetyön aihetta suunniteltaessa esillä oli ajatus siitä, että olisi hienoa, mikäli tutkimuksen avulla voitaisiin oikeasti edistää, edes pieneltäosin, tuomioistuimen sähköistymiseen liittyvää AIPA-hanketta. Tämä ajatus mielessä tutkimuksessa päädyttiin kysymään, millainen olisi ideaalinen sähköinen lainkäyttöprosessi, jos haastateltavat saisivat itse sen suunnitella. Tämä kysymys koettiin haastatteluissa erinomaisen tervetulleena ehkä siksi, että haastateltavat kokivat omaavansa konkreettisia vaikutusmahdollisuuksia AIPA-tietojärjestelmän kehittämistä ajatellen. Haastateltavat kertoivat avoimesti, millainen ideaalinen lainkäyttöprosessi olisi heidän mielestään ja millaisia ominaisuuksia toimivasta järjestelmästä löytyisi.

Haastattelujen viimeisen kysymyksen anti oli runsasta ja tutkimuksen tekijä koki tämän teeman olleen erityisen merkityksellinen tutkimuskokonaisuutta ajatellen. Ideoita tuli niin paljon, että ne päädyttiin esittämään erillisissä liitteissä kaikilta osiltaan ja sellaiseen, kun ne haastattelussa kerrottiin. Liitteessä 2. on eriteltynä käräjäoikeuden henkilökunnan ja liitteessä 3. sidosryhmien osalta tulleet kehitystoiveet. Tutkimuksen tekijä koki tärkeäksi tuoda julki kaikki ajatukset ideaalijärjestelmän ominaisuuksista ja toiminnosta ilman paremmuusjärjestykseen asettelua. Liitteen muodossa esitetyt koosteet on myös helppo antaa AIPA-kehitystyöryhmien käsiteltäväksi ja kaikki ideat tulevat tällä tavoin paremmin huomioiduiksi.

Opinnäytetyön raporttiosaan otettiin mukaan pääteemat niistä ominaisuuksista, jotka tulivat esille useimmissa haastatteluissa. Käräjäoikeuden henkilökunnan näkemys uuden järjestelmän toimintaan liittyvistä ominaisuuksista on esitetty kootusti kuviossa 6.

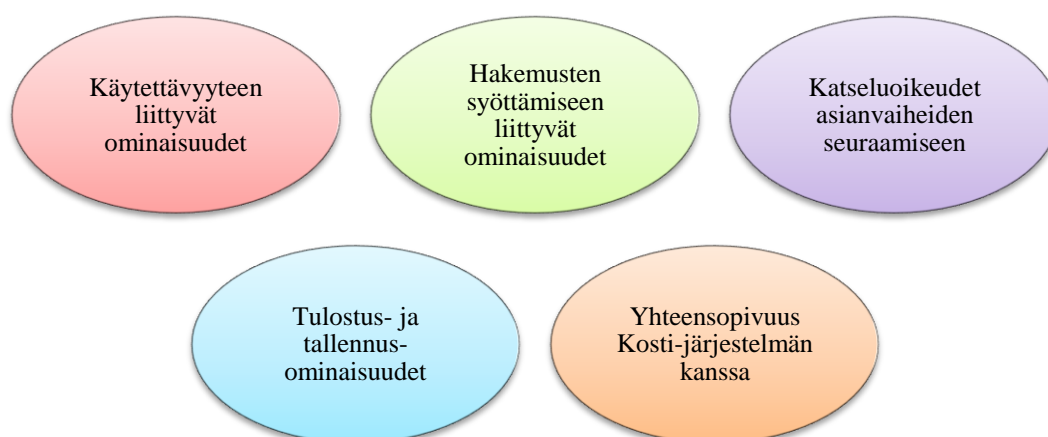
Kuvio 6. Käräjäoikeuden henkilökunnan esittämät toiminnallisuudet ja ominaisuudet uutta tietojärjestelmää varten

Käräjäoikeuden henkilökunnan esittämiä toiveominaisuuksia uutta tietojärjestelmää varten oli muun muassa mahdollisuus hoitaa asian kaikki toiminnot ja koko käsittely yhden järjestelmän sisällä. Nykyisin on käytössä Tuomas- ja Notes-järjestelmät, joiden välillä joudutaan ”hyppimään” asian eri vaiheissa. Ideaalisinta olisi myös, jos kaikki talon ulkopuolelta tulevat materiaalit (hakemukset, asiakirjat yms.) tulisivat automaattisesti suoraan järjestelmään. Tällöin ei tarvitsisi erikseen skannata asiakirjoja sähköiseen muotoon tai tallentaa sähköposteista tiedostoja eri paikkoihin. Automaattinen vastaanotto toiminto varmistaisi myös sen, ettei erillinen ja yksittäinen viesti jää huomioimatta.

Järjestelmältä toivottiin myös ohjaavuutta asian käsittelyn kulkuun, jolloin varmistettaisiin kaikkien asianvaiheiden suorittaminen oikea-aikaisesti. Ohjaustoiminto minimoisi inhimillisten virheiden tapahtumisen, kun järjestelmään olisi oletustoimintoina syötetty tietyt pakolliset asianvaiheet kutakin asiaryhmää kohden. Määräpäiviä ja muita huomiota vaativia asioita varten tarkoitettu hälytystoiminto oli myös yksi uuteen järjestelmään toivottu ja kovin kaivattu ominaisuus. Nykyisin määräpäiviä seurataan manuaalisesti papereiden avulla tai käsittelijöiden omien excel-taulukoiden avulla, ja tähän asiaan koetaan tarvittavan parannusta uuden järjestelmän tullessa. Nykyisessä järjestelmässä

heikkoutena nähtiin työpinotoiminnon puuttuminen. Tulevaan tietojärjestelmään toivotaankin työpinotoimintoa tai jonkinlaista työtiliominaisuutta, josta pystyisi seuraamaan ja hallinnoimaan kullakin käsittelyssä olevia asioita. Työpinotoiminolla varmistettaisiin, että kaikki asiat tulevat käsitellyksi oikea-aikaisesti. Kaikista edellä mainituista ideoista voi lukea tarkemmin liitteestä 2.

Sidosryhmien haastatteluissa tuli esille myös paljon toiveita uuden tietojärjestelmän toimintojen suhteen. Kuviossa 7. on esitetty toiveominaisuudet esiin nousseiden pääteemojen mukaisesti. Teemojen sisältöjä ei raporttiosassa lähdetä erikseen suuremmin avaamaan, koska jokaisen teeman sisällä tuli niin paljon eri asioita esille, että nähtiin riittävänä tuoda raporttiin vain päälinjat näiden asioiden osalta. Kaikki kehitysideat ja toiveet teemojen mukaisesti on luettavissa kokonaisuudessaan ja sellaisenaan, kun ne haastattelussa kerrottiin, liitteestä 3.

Kuvio 7. Sidosryhmien esittämät toiminnallisuudet ja ominaisuudet uutta tietojärjestelmää varten

Sidosryhmien edustajat toivoivat uuden käyttöjärjestelmän käytettävyydeltä muun muassa riittävää yksinkertaisuutta ja helppoutta. Haastatteluissa esitettiin toiveita myös hakemusten tietojen syöttämiseen liittyvistä ominaisuuksista, kuten esimerkiksi millaisia hakemuksen tietokenttien tulisi olla. Monet kokivat, että mahdollisista katseluominaisuuksista ja -oikeuksista olisi paljon hyötyä heidän omassa työssään erityisesti, jos asianvaiheita pystyisi seuraamaan itsenäisesti suoraan järjestelmästä. Myös tulostus- ja tallennusominaisuuksia toivotaan löytyvän uudesta järjestelmästä. Tuomioistuimen uuden AIPA-järjestelmän yhteensopivuus nykyisen Kosti-järjestelmän (konkurssien ja

yrittysaneerausten tiedonhallintajärjestelmä) kanssa olisi hyvin toivottavaa, jotta välttytään nykyiseltä tietojen päällekkäiseltä syöttämiseltä.

Paljon hyviä ehdotuksia tuomioistuimen tietojärjestelmän ominaisuuksia ajatellen tuli haastattelussa esille ja kaikki ajatukset toimitetaan AIPA-kehitystyöryhmän nähtäväksi.

4.8 Tutkimuksen luotettavuustarkastelu

Laadullisen tutkimuksen yleisinä luotettavuuskriteereinä voidaan käyttää muun muassa vahvistettavuutta, arvioitavuutta ja aineiston saturaatiota. Vahvistettavuuteen liittyvä yksinkertaisin tulkinnan todentamistapa on antaa haastateltavan lukea ja vahvistaa tutkimuksen tekijän tulkinnat. Arvioitavuudella tarkoitetaan riittävää dokumentaatiota ja ratkaisujen perustelua läpi koko opinnäytetyön. Saturaatiolla tarkoitetaan, että eri lähteistä saadut tutkimustulokset alkavat toistua. Tällöin puhutaan aineiston kylläntymisestä. Esimerkiksi haastatteluissa voidaan saavuttaa saturaatiopiste silloin, kun uudet haastattelut eivät tuo tutkimukseen enää mitään uutta tietoa.⁹⁷

Tämän opinnäytetyön kohdalla luotettavuustarkasteluun pyrittiin kiinnittämään huomiota jo alusta alkaen. Tarkoituksena oli tehdä luotettava tutkimus, jossa huomioidaan laaduntarkkailun elementit. Alusta alkaen oli selvää, että haastattelujen litteroinnit annetaan haastateltavien luettavaksi ja tarkastettavaksi. Tällä tavoin tutkimuksen tekijä sai varmistuksen siitä, että oli tehnyt vastauksista oikeat tulkinnat ja johtopäätökset. Vahvistettavuus otettiin siis yhdeksi luotettavuuskriteeriksi. Yhden haastattelun kohdalla haastateltava korjasi tutkijan tekemää tulkintaa. Tämä koettiin hyvänä asiana tutkimuksen luotettavuutta ajatellen, koska tutkijan ns. väärä tulkinta ei päässyt vaikuttamaan tuloksiin, koska se korjattiin ennen sitä. Vahvistettavuuden osalta haastattelun aineistoja voidaan pitää luotettavina tässä opinnäytetyössä.

Tarkasteltaessa tutkimustulosten saturaatiota huomataan, että osassa vastauksista oli havaittavissa selvää kylläntymistä. Erityisesti haastattelujen loppuvaiheessa tutkimuksen tekijälle tuli ajoittain tunne, että vastaukset ovat pääteemoiltaan hyvin samanlaisia, samat asiat toistuvat ja vain harvoin vastauksiin tuli variaatioita. Näin ollen 14 tehdyn

⁹⁷ Kananen 2014, 151,153

haastattelun jälkeen voitiin todeta, että lisähaastattelujen tekeminen ei tuo tutkimukseen enää mitään erityisen uutta ja mullistavaa. Tutkimustulosten suurimmalta osin voitiin siis puhua kylläntymispisteen saavuttamisesta, joten tältäkin osin tulokset voidaan nähdä luotettavina.

Mitä tulee riittävään dokumentaatioon, kaikki opinnäytetyössä tehdyt valinnat on pyritty perustelemaan mahdollisimman hyvin. Tutkimuksen toteutukseen liittyvät vaiheet on myös selostettu mahdollisimman tarkasti. Haastattelujen litteroinnit on tarkastuksen jälkeen tallennettu ja säilytetty alkuperäisenä aineistona, vaikka aineistoihin ei olekaan tehty suoria viittauksia tuloksien käsittelyosuudessa vastausten anonymiteetin säilymisen vuoksi. Pohdittaessa tämän opinnäytetyön osalta arvioitavuuteen liittyvää luotettavuutta, voidaan todeta, että tehtyjen ratkaisujen perusteluun olisi voinut panostaa hieman enemmän, mutta kokonaisuutena tutkimuksen luotettavuutta voidaan pitää tutkimuksen tekijän arvioinnin perusteella hyvänä.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Yleisten tuomioistuinten ja syyttäjälaitoksen sähköistymiseen liittyvä aineistopankki-hanke (AIPA) on parhaillaan hyvässä vauhdissa, mutta AIPA-tietojärjestelmän kehitystyö käy edelleen vilkkaana eri asiaryhmien osalta. Uudet toimintamallit ja tietojärjestelmät on tarkoitus olla käytössä kaikissa asiaryhmissä vuoden 2021 aikana. Ennen tietojärjestelmäuudistusta sähköinen lainkäyttömenettely on otettu käyttöön Pirkanmaan käräjäoikeudessa nykyisiä tietojärjestelmiä käyttäen, ja tarkoituksena on ollut kokeilukulttuurin kautta opetella ja totutella sähköiseen toimintatapaan. Tässä opinnäytetyössä pyrittiin selvittämään millaisia kokemuksia Pirkanmaan käräjäoikeuden virkamiehillä ja ulkoisilla sidosryhmien edustajilla oli sähköisen konkurssimenettelyn käyttöönottamisesta. Pyrkimyksenä oli myös selvittää nykyisen sähköisen prosessin heikkoja kohtia ja tuoda esiin mahdollisia parannusehdotuksia menettelyn kehittämiseksi.

Sähköinen lainkäyttö on tuonut selvästi positiivista muutosta konkurssimenettelyyn. Asian vireillepanovaiheesta lähtien käsittely nopeutuu useita päiviä postitusvaiheen poistuessa hakijataholta. Haastemiesten saadessa tiedoksiantoasiakirjat sähköisesti, aikaa säästyy myös muutamista päivistä jopa viikkoon, kun maakunnissa työskentelevät haastemiehet eivät enää odottele postissa kulkevia asiakirjoja. Tuomioistuimessa käsittely on nopeutunut 1-2 päivää sen vuoksi, etteivät asiakirjat kulje enää käsittelijän ja sihteerin välillä muulla tavoin kuin sähköisesti. Enää paperit eivät lepäile kenenkään postilokeroissa. Asian käsittely on puolestaan nopeutunut arvioiden $\frac{1}{2}$ - 1 päivää käsittelijästä riippuen, sillä sähköisessä menettelyssä käsittelijä palaa asiaan selvästi nopeammin kuin paperimenettelyssä. Koska asian käsittelyaika on tuomioistuimessa nopeutunut huomattavasti sähköisen menettelyn myötä, velallinen saadaan asetettua konkurssiin joutuisammin. Johanna Varpilan Tampereen yliopistossa vuonna 2012 tehdyssä pro gradu – tutkimuksessa havaittiin, että sähköiseen menettelyyn siirryttäessä rikosasioiden käräjäsihteerin työtehtävään kuluva aika väheni keskimäärin 30 prosentilla. Näin ollen Varpilan tutkimustulokset puoltavat tässä tutkimuksessa havaittua asian käsittelyn nopeutumisesta hyvin samansuuntaisesti, vaikka tämän tutkimuksen osalta prosessin nopeutumista ei laskettukaan tarkemmin. Ajansäästön voidaan katsoa olevan kuitenkin merkittävä, jos tarkastellaan erityisesti konkurssiin asettamisen nopeutumista.⁹⁸

⁹⁸ Varpila 2012, 62

Sähköisen prosessin on myös koettu helpottaneen työtä muun muassa päätösluonnoksia tehdessä ja etätöiden mahdollistajana. Osa on kokenut sähköisten asiakirjojen käyttämisen helpommaksi kuin paperisten. Haastateltavien kokemukset ovat osoittaneetkin, että mitä enemmän sähköisiä asiakirjoja käytetään niin sitä luontevampaa ja toimivampaa niiden kanssa työskentely on. Sähköinen prosessi on myös selkeyttänyt ja vähentänyt työvaiheita kaikilla osapuolilla, ja sähköisten asiakirjojen koetaan pysyvän tallessa paperiasiakirjoja paremmin. Kaikki työtä nopeuttavat ja helpottavat toimet tuovat mukanaan luonnollisesti myös kustannussäästöjä, kun samaan työhön kuluu aikaa aiempaa vähemmän. Työn sujuvuus lisää osaltaan myös työn mielekkyyttä.

Tuomioistuimen nykyiset tietojärjestelmät ovat olleet käytössä jo pitkään, eikä niitä ole aikoinaan suunniteltu sähköistä lainkäyttöä ajatellen. Osittain edellä mainitusta johtuen nykyisestä sähköisestä menettelystä löytyikin selkeitä puutteita, joiden toivotaan korjaantuvan AIPA-tietojärjestelmän käyttöönoton myötä. Prosessin nykyisinä heikkouksina mainittiin työpino-toiminnon puuttuminen ja määräpäivien seuraamisen vaikeus käsittelyn eri vaiheissa. Kaikki kommunikaatio konkurssiasiassa käydään sähköpostitse ja näin ollen asiaan liittyvien viestien pelätäänkin hukkuvan muun sähköpostin joukkoon. Käräjäoikeuden nykyinen asiakirjojen säilytysjärjestelmä koettiin myös haavoittuvaiseksi ja henkilökunnan ICT-taidoissa olisi myös kehitettävää. Myös tietoliikenneyhteyksien käyttökatkokset aiheuttavat asioiden käsittelyyn viivästymisiä, kun työteko katkeaa. Sähköisen lainkäytön lisääntyessä haastatteluissa nostettiin esiin tulevaisuuden uhkakuvina myös nykyisten heikkouksien lisäksi tietoturvaan, salassapitoon ja varmuustietokantojen toimivuuteen liittyvät asiat. Sähköinen järjestelmä koetaan näin ollen haavoittuvaisemmaksi. Nähtäväksi jää, korjaantuvatko kaikki nykyisen menettelyn puutteet uuden tietojärjestelmän myötä. Toivottavaa ainakin on, että tietoliikenneyhteyksistä saataisiin varmemmat siinä vaiheessa, kun tuomioistuimen kaikkien asioiden käsittely hoidetaan sähköisesti.

Tutkimuksessa selvitettiin myös kehitysideoita uutta AIPA-tietojärjestelmää ajatellen. AIPA-kehitystyöryhmien toiminta pohjautuu käyttäjälähtöiseen järjestelmäkehitykseen, missä käyttäjien esiintuomat tarpeet huomioidaan järjestelmän toiminnallisuuksia rakennettaessa. Tässä tutkimuksessa esitetyt kehitysideat on kokonaisuudessaan koottu liitteisiin 2 ja 3, jolloin ne ovat helposti AIPA-kehitystyöryhmien käytettävissä. Pääasialliset toiveet, joita tulevalta tietojärjestelmältä odotetaan, liittyvät tietojärjestelmän

ominaisuuksiin, jotka vaikuttavat työn selkeytymiseen ja helpottumiseen, toiminnan ohjaavuuteen ja järjestelmän yleiseen käytettävyyteen.

Pohdittaessa haastatteluissa esiin nousseita asioita, voidaan päätellä, että konkurssinnettelyssä mukana olevat toimijat toivovat AIPA-tietojärjestelmältä yksinomaan sitä, että tuleva järjestelmä helpottaa työntekoa todellisella tavalla kaikilla digitalisaation tarjoamilla keinoilla. Toimijoiden taholta toivotaan helppokäyttöistä, rakenteeltaan loogista kokonaisuutta, jossa kaikki toiminnot linkittyvät toisiinsa aukottomasti ja sujuvasti. Kaikki nykyiset päällekkäiset toiminnot halutaan karsia sähköisestä lainkäyttömenetelystä pois. Kaikki mahdollinen automatiikka pitää saada järjestelmään mukaan siten, että esimerkiksi konkurssiasiaan liittyvät asiakirjat tulevat suoraan järjestelmään ja asiakirjat myös lähtevät automaattisesti kaikille tarpeellisille tahoille samalla kertaa. Näin ei tarvitsisi enää lähettää päätöksiä pdf-tiedostoina eri tahoille sähköpostitse, kun järjestelmä hoitaisi asiakirjojen lähettämisen automaattisesti suoraan järjestelmästä määriteltujen vastaanottajien ja aikarajausten mukaisesti.

Kaikki toiminnot, jotka auttavat mukana olevia toimijoita suoriutumaan tehtävistään laadukkaammin ja nopeammin, on syytä ottaa huomioon järjestelmää kehitettäessä. Samankaltaisia tutkimustuloksia ilmeni myös jo edellä mainitun Varpilan pro gradu -tutkielmassa. Varpila toi tutkimuksessaan esiin sen, että AIPA-hankkeessa mukana olevat henkilöt toivovat aineistopankin helpottavan työtä esimerkiksi tiedonhallinnan, asiakirjojen laatimisen ja eri toimijoiden välisten tiedonvaihtokanavien luomisen myötä. Varpilan tutkimuksessa esitettiin, että uusien teknologisten ratkaisujen tulee tukea työntekoa näkymättömästi siten, että pääpaino pysyy itse työnteossa.⁹⁹ Varpilan tutkimuksessa esiintulleet asiat olivat osaltaan hyvin samankaltaisia tämän opinnäytetyön tulosten kanssa. Koska jo viisi vuotta sitten tehdyssä tutkimuksessa esiin nousi samoja asioita kuin tässä tutkimuksessa, tutkimuksen tekijänä toivon todella, että tässä opinnäytetyössä esiin nostetut asiat tulevat huomioiduiksi AIPA-tietojärjestelmän kehitystyössä.

Arvioidessa opinnäytetyön tekemistä prosessina, se on ollut äärimmäisen haastava joutuessa erityisesti tiukasta aikataulusta. Haastetta oli myös aiheen rajaamisessa teoriaosuuksien osalta, ettei työ laajene liiaksi. Omat mausteensa työn tekemiselle ovat tuoneet myös perhe-elämä murrosikäisten lasten kanssa ja täysipäiväinen työssäkäynti uudessa

⁹⁹ Varpila 2012, 67

työpaikassa. Myönnän, että tunteiden kirjo on ollut työn eri vaiheissa ennen kokematon-ta. Kiitän perhettäni ja läheisiäni kaikesta tuesta, jota olen osakseni saanut.

Olen oppinut opinnäytetyöprosessin aikana hyvin paljon konkurssimenettelystä ja työn tekeminen on kehittänyt selvästi ammatillista osaamistani. Olen saanut paljon tietoa ja tukea prosessin eri vaiheissa työyhteisöltäni, kiitos siitä. Haastattelujen antiin olen erinomaisten tyytyväinen, se osuus ylitti kaikki odotukseni. Pohdin empiirisen osuuden tulosten esittämisen muotoa todella kauan ja halusin ehdottomasti visualisoida haastattelussa esiin tulleet pääteemat. Olen mielestäni onnistunut luomaan tulososuudesta selkeän ja helposti ymmärrettävän kokonaisuuden. Pohdittaessa kehitettäviä asioita, haastattelujen ajankohtaa olisi voinut aikaistaa, koska haastattelujen purkamisessa ja työstämisessä meni valtavasti aikaa. Haastattelujen määrää olisi voinut ehkä vielä lisätä, erityisesti ulkoisten sidosryhmien osalta, mutta aikataulu ei loppuvaiheessa mahdollistanut enää osallistujien määrän kasvattamista. Toisaalta vastauksissa oli jo nyt huomattavissa kylläntymistä, joten on todennäköistä, ettei uutta tietoa olisi kertynyt uusien haastattelujen myötä. Olen kuitenkin opinnäytetyön kokonaisuuteen tyytyväinen ja mielestäni olen saavuttanut opinnäytetyölle asetetut tavoitteet. Koen, että tutkimukseni on ollut merkityksellinen erityisesti tuomioistuimen AIPA-hanketta ajatellen.

Jatkotutkimusta voisi tulevaisuudessa tehdä saman aihealueen tiimoilta yleisesti siitä, miten käyttöönotettu AIPA-tietojärjestelmä on lunastanut sille asetetut tavoitteet järjestelmän toimivuuden ja käytettävyyden suhteen. Tutkijan tiedossa on, että nyt vielä osittain kehitysvaiheessa olevalta järjestelmältä odotetaan erityisesti tuomioistuinlaitoksen henkilökunnan puolelta hyvin paljon, ja sen toivotaan ratkaisevan paljon nykyjärjestelmien käytössä olevia puutteita. Kehitystiimin harteilla lepää näin ollen suuret odotukset. Toivottavasti odotukset täyttyvät ja tuomioistuinlaitos saisi jatkossa nauttia digitalisaation hedelmistä parhaan mahdollisen tietojärjestelmän muodossa.

LÄHTEET

Asetus 2015/848/EU. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus maksukyvyttömyysmenettelyistä. Euroopan unionin virallinen lehti L 141, 5.6.2015. Luettu 30.10.2017.
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:32015R0848&from=fi>

Cygnel, S. 2016. Tuomioistuimet sähköistyvät rytinällä. Advokaatti 5/2016. Suomen Asianajajaliitto, 24 -29.

Direktiivi 2016/2102/EU. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi julkisen sektorin elinten verkkosivujen ja mobiilisovellusten saavutettavuudesta. Euroopan unionin virallinen lehti L 327/1, 2.12.2016. Luettu 30.10.2017.
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A32016L2102>

HE 26/2003 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle konkurssilainsäädännön uudistamiseksi.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15.painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Jungner, M. 2015. Otetaan digiloikka! Suomi digikehityksen kärkeen. Elinkeinoelämän keskusliitto EK. Luettu 10.9.2017. https://ek.fi/wp-content/uploads/Otetaan_digiloikka_net.pdf

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 176.

Konkurssiasiamies 2014. Julkisselvitys. Konkurssiasiamiehen toimisto. Julkaistu 28.11.2014. Luettu 17.10.2017.
<http://www.konkurssiasiamies.fi/fi/index/konkurssimenettely/julkisselvitys.html>

Konkurssisihteerin käsikirja. 2017. Pirkanmaan käräjäoikeuden sisäinen ohje. Päivitetty 27.4.2017.

Koulu, R. 2009. Konkurssioikeus. 2.uud.painos. Helsinki: WSOYpro.

Koulu, R. & Lindfors, H. 2010. Maksukyvyttömyys. Yritys velkojana ja velallisena. CC Lakimiesliiton kustannus. Helsinki: Edita Prima.

Koulu, R. & Lindfors, H. 2016. Velkavastuun toteuttaminen luottoyhteiskunnassa. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Koulu, R., Lindfors, H. & Niemi, J. 2016. Insolvenssioikeus. Helsinki: Alma Talent Oy. Päivitetty 26.1.2016. Luettu 10.9.2017. Vaatii käyttöoikeuden.
[https://fokus.almatalent.fi.elib.tamk.fi/teos/EAIBCXJTBf#kohta:INSOLVENSSIOIKEUS\(\(20\)\)](https://fokus.almatalent.fi.elib.tamk.fi/teos/EAIBCXJTBf#kohta:INSOLVENSSIOIKEUS((20)))

Könkkölä, M. & Linna, T. 2013. Konkurssioikeus. Helsinki: Talentum.

Mikkonen, E. 2015. Viestin viejänä AIPA-hankkeessa. Oikeusministeriön Oikeus.fi:n Arkea&Ajatuksia –sivut. Julkaistu 19.05.2016. Luettu 29.07.2017.

https://oikeus.fi/arkeajatuksia/fi/index/kehittaminen/viestinviejanaaipa-hankkeessa_0.html

Nikkilä, M. 2017. Sähköinen asiointi – onko ihan pakko? Valtiovarainministeriön Ajan-kohtaista/Artikkelit –sivut. Julkaistu 20.03.2017. Luettu 29.07.2017.

http://vm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/sahkoinen-asiointi-onko-ihan-pakko-

Nyholm, I., Stenvall, J., Airaksinen, J., Pekkola, E., Haveri, A., Af Ursin, K. & Tiitonen, S. 2016. Julkinen hallinto Suomessa. Helsinki: Tietosanoma.

Oikeuslaitos. N.d. Tuomioistuimet. Luettu 29.7.2017.

<https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index.html>

Oikeuslaitos. 2017a. Pirkanmaan käräjäoikeuden työjärjestys. Julkaistu 4.5.2017. Luettu 29.7.2017.

<https://oikeus.fi/karajaoikeudet/pirkanmaankarajaoikeus/fi/index/tyojarjestys.html>

Oikeuslaitos. 2017b. Sähköinen oikeudenkäynti ja AIPA-hanke. Oikeus.fi:n Ajankohtaista – sivut. Julkaistu 11.05.2017. Luettu 29.07.2017.

<https://oikeus.fi/fi/index/ajankohtaista/sahkoisenoikeudenkaynninmanuaali/sahkoinenoi-keudenkayntijaaipa-hanke.html>

Oikeusministeriö. 2010. Syyttäjälaitoksen ja yleisten tuomioistuinten asian- ja dokumentinhallinnan kehittämishanke. Asettamispäätös 16.2.2010. OM 15/31/2010. Tallennettu 22.9.2017.

https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/54a022cf-40bd-489c-be53-f40beba5e5ba/59517a02-e193-4c9e-8ca4-fac72f2aa763/ASETTAMISPAATOS_20110315030003.pdf

Oikeusministeriö. 2011. Hallintotuomioistuinten mittaristotyöryhmän mietintö. Valtioneuvoston julkaisuarkisto. Oikeusministeriön julkaisu. Julkaistu 12.12.2011. Luettu 16.8.2017. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/76338>

Oikeusministeriö. 2014. Syyttäjälaitoksen ja yleisten tuomioistuinten asian- ja dokumentinhallinnan kehittämishankkeen (Aineistopankkihanke) jatkoasettaminen. Asettamispäätös 14.11.2014. OM 20/31/2014. Tallennettu 22.9.2017.

http://www.hare.vn.fi/Uploads/20908/235410/ASETTAMISPAATOS_20150207031501_235410.pdf

Oikeusministeriö. 2017. Kohti sähköistä oikeudenkäyntiä. Pirkanmaan käräjäoikeuden sähköisen oikeudenkäynnin konseptin koulutuspäivä 23.10.2017 –koulutusmateriaali.

Parviainen, P., Kääriäinen, J., Honkatukia, J. & Federley, M. 2017. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 3/2017. Julkishallinnon digitalisaatio – tuottavuus ja hyötyjen mittaaminen. Tallennettu 23.7.2017.

<http://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=16202>

Pirkanmaan käräjäoikeuden vuosikertomus. 2016.

Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Ylänne, S. & Paavilainen, E. 2011. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: WSOYpro Oy.

Vallisaari, E. 2016. Digitalisaatio muuttaa työtä myös oikeuslaitoksessa. Oikeusministeriön Oikeus.fi:n Arkea&Ajatuksia –sivut. Julkaistu 25.04.2016. Luettu 29.07.2017. <https://oikeus.fi/arkeajatuksia/fi/index/kehittaminen/digitalisaatiomuuttaatyotamyosoikeuslaitoksessa.html>

Valtiokonttori. 2015. Valmiina digikiriin. Digitalisaatio ja virastojen tuottavuuspotentiaali. Valtiokonttorin selvitys. Luettu 24.07.2017 http://www.valtiokonttori.fi/fi-FI/Virastoille_ja_laitoksille/Digitalisaatio/Loppuraportti_Valmiina_digikiriin

Valtioneuvosto. 2015. Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015. Hallituksen julkaisusarja 10/2015. Luettu 23.7.2017. http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Ratkaisujen+Suomi_FI_YHDISTETTY_netti.pdf/801f523e-5dfb-45a4-8b4b-5b5491d6cc82

Valtiovarainministeriö. N.d.a. Oikeusministeriön Aineistopankki-hanke (AIPA). Luettu 19.9.2017. <https://suomidigi.fi/suunnannayttaja/oikeusministerion-aineistopankki-hanke-aipa/>

Valtiovarainministeriö. N.d.b. Vastuualueet, julkisen hallinnon ICT, digitaalisiaatio. Luettu 30.10.2017. <http://vm.fi/digitalisaatio>

Valtiovarainministeriö. 2013. Vahti-ohjeet. Asianhallinta ja tietojen käsittely. Päivitetty 27.11.2013. Luettu 15.11.2017. <https://www.vahtiohje.fi/web/guest/asianhallinta-ja-tietojen-kasittely>

Valtiovarainministeriö. 2017. Hyvän hallinnon ja kyvykkyyksien tärkeydestä digitalisaatiossa. Valtiovarainministeriön julkaisu 4/2017. Tallennettu 24.7.2017. <https://suomidigi.fi/wp-content/themes/suomidigi/assets/attachments/puheenvuoro/Hyvan-hallinnon-ja-kyvykkyyksien-tarkeydesta-digitalisaatiossa-puheenvuoro.pdf>

Varpila, J. 2012. Hybridimallisesta asiakirjahallinnosta täysin sähköiseen. Tapaustutkimus aineistopankki-järjestelmän tuomista työaika- ja kustannussäästöistä. Tampereen Yliopisto. Informaatiotieteiden yksikkö. Pro gradu –tutkielma. Luettu 15.11.2017. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/83461/gradu05830.pdf?sequence=1>

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelun runko

1(1)

Taustatiedot

- aiempi työhistoria
- kokemus konkurssiasioista

Sähköisen lainkäytön vaikutukset konkurssimenettelyyn

- positiiviset muutokset aiempaan paperiprosessiin nähden
- nykyprosessin heikkoudet
- mahdolliset parannusehdotukset, mikäli heikkouksia
- asian käsittely ja lisälaitteistojen tarve*
- käsittelyn vaihe, jossa suurin hyöty sähköisestä menettelystä *

Sähköisen lainkäytön lisääntyminen

- oma kanta
- millaisia uhkakuvia tuo mukanaan?
- tietoliikennekatkoksien vaikutukset omaan työhön

Ideaallinen sähköinen lainkäyttöjärjestelmä

- kuvaile ideaaliprosessi
- ideaalijärjestelmässä olevat ominaisuudet

*-merkityistä aiheista ei kysytty ulkoisten sidosryhmien edustajilta

Liite 2. Käräjäoikeuden henkilökunnan kehitysideat AIPA-tietojärjestelmää varten

1(3)

Käräjäoikeuden henkilökunnan kehitysideat AIPA-tietojärjestelmän toiminnallisuuksista ja ominaisuuksista	
Kaikki asian käsittelyyn liittyvät toiminnot yhden järjestelmän sisällä	
Järjestelmän pitää olla sellainen, että kaikki asiakirjat, sekä käräjäoikeudessa laaditut, että ulkoa tulevat, ovat samassa paikassa saatavilla eivätkä ne ole toisistaan irrallaan eri kansioissa ja eri järjestelmissä.	Olisi sähköinen järjestelmä, johon asiakirjat tulisivat ja jonka kautta täydennyspyynnöt ja lausumalle laitot ym. toteutetaan.
Asiakirjoja katsellaan ja laitetaan lausumille samasta järjestelmästä (suoraan haastemiehille) tai tehdään muut päätökset saman järjestelmän sisällä. Eli kaikki asiakirjat pystytään lähettämään suoraan samasta järjestelmästä.	Ideaali järjestelmässä esim. konkurssiin liittyvät päätökset tulee suoraan järjestelmästä siten, että järjestelmä osaa luoda automaattisesti päätöksen peruspohjien mukaan ja jota rajoituksetta pääsee muokkaamaan. Kaikki päätökseen liittyvät vaatimukset ym. saisi yhden järjestelmän sisältä (kaikissa asiaryhmissä) eikä tarvitse eri ohjelmien välillä hypätä.
Kaikki toiminnot pystyttäisiin tekemään saman järjestelmän kautta ja sen sisällä.	
Ratkaisuasiakirjaa tehdessä ratkaisunumeron saa samasta järjestelmästä eikä tarvitse hakea ratkaisunumeroa eri järjestelmästä, kuten nyt Tuomaksesta.	
Kaikki asiaan liittyvät asiakirjat ym. löytyvät yhdestä paikasta	
Kaikki samaan juttuun liittyvät asiakirjat pitää pystyä näkemään yhdestä paikasta, jottei tule epäilystä siitä, onko asiakirjoja muualla.	Kaikki pitää olla samassa paikassa, kun juttukansio klikataan auki, sieltä näkee heti missä vaiheessa mennään, näkyy käytetty kirjeenvaihto ym.
Järjestelmässä olisi hälytystoiminto määräpäiville tms.	
Järjestelmässä olisi hyvä olla hälytystoiminto, ilmoittaisi määräpäivistä, saapuneista tyytymättömyyden ilmoituksista, täydennyksistä ym.	Määräpäivien hälytystoiminto on toivottava.
Järjestelmä antaisi viestin, kun työlistalle (työpinolle) on lisätty joku kiireellinen asia, joka pitää heti ratkaista.	Järjestelmä antaisi ”piippauksia”, kun esim. lausumat ovat lähteneet tai täydennyksiä saapunut.
Määräpäivistä nousisi muistutusikkuna esim. jo pari päivää aiemmin, ei pelkästään samana päivänä kun määräpäivä on käsillä.	
Kaikkien osapuolten (asiakkaat, pesähoitajat, asianajajat) kaikki hakemukset ym. asiakirjat tulisivat suoraan järjestelmään	
Jutut tulisivat käräjäoikeuteen sähköisesti, saisivat diaarinumerot ja jakaantuisivat käsittelijöille (jollakin tapaa).	Kun asiat saapuvat käräjäoikeuteen, ne saavat heti diaarinumeron ja kansion, jossa on aivan kaikki asiaan liittyvät asiakirjat.

Järjestelmä, jonka kautta asiakirjat tulisivat automaattisesti sähköisessä muodossa tuomioistuimeen; ei tarvitsisi kirjepostilla /sähköpostilla tulleita asiakirjoja skannailla ja muuttaa sähköiseen muotoon.	Hakemukset tulisivat ihan suoraan järjestelmään.
Pesähoitajat pystyisivät laittamaan omat asiakirjansa suoraan järjestelmään sähköisenä.	Asianajajilla ja muilla sidosryhmillä mahdollisuus laittaa hakemukset ym. asiakirjat suoraan järjestelmään, jolloin niitä ei tulisi enää sähköpostiin tai paperiversioina, joita skannaillaan itse.
Hakemukset tulisi myös suoraan järjestelmään ja siinä voisi ottaa heti maksun myös muissa kuin konkurssiasioissa. (Esim. L-asioissa heti maksettava oikeudenkäyntimaksu saattaisi karsia turhan päiväiset asiat pois).	Kaikki tyytymättömyyden ilmoitukset tallentuisivat automaattisesti järjestelmään annetun diaarin mukaan ja tällöin tulisi ilmoitus, ettei päätös ole lainvoimainen.
Sähköpostia vastaanotettaessa / lähetettäessä otsikossa oleva diaarinumeron mukaisesti tallentuisi suoraan järjestelmään ja oikeaan kansioon.	
Järjestelmä olisi toimintaa ohjaava	
Järjestelmä varmistaisi, ettei mikään asiakirja jää epähuomiossa käsittelemättä.	Järjestelmä varmistaisi, että kaikki tarvittavat asiakirjat tulee toimitettua valituille vastaanottajille.
Järjestelmä voisi olla ohjaava, eli prosessi etenisi tiettyä kaavaa pitkin; ei voi vahingossa jäädä joku vaihe tekemättä, kun järjestelmä ei päästä etenemään polkua ennen kuin oikea toiminto/työvaihe on suoritettu.	Järjestelmässä olisi sisäänrakennettuna ohjeistus siten, että klikkaamalla saa ohjeen auki, ettei tarvitse erikseen avalla käsikirjoja erillisistä tiedostoista, Eli järjestelmässä olisi ominaisuus, että sen sisälle pystytään käyttäjien toimesta laittamaan ohjeet eli nykyinen käsikirja.
Järjestelmään voidaan määritellä tietty joukko asianosaisia kenelle pitää mennä tieto esim. silloin, kun joku tietty tieto/asiasyötetään järjestelmään. Minimoi inhimillisen virheen mahdollisuutta.	
Järjestelmässä olisi jonkinlainen työpino- tai työtilitoiminto	
Työpino-toiminto olisi erinomainen, voisi tarkistaa mitkä ovat ne asiat, joille pitää ”juuri nyt” tehdä jotain. Samalla pystyisi katsomaan käsittelijän asiat, jotta pystyy seuraamaan tilannetta; mikä vaihe asiassa on meneillään ja ehkä myös kyselemään asian perään.	Kullekin käsittelijälle olisi omat excelit automaattisesti (jonkinlainen työtili), exceliin päivittyisi automaattisesti asiat, jotka/jotka vaativat toimenpiteitä (vaikka sihteerin laittamana).

Yleisjärjestelmässä olisi oma tili, josta valittua juttukohtaa klikkaamalla aukeaa kaikki asiakirjat, mitä kyseiseen juttuun liittyy (mukana myös kaikki käsittelijän omat lisätietokentät).	Järjestelmän omassa työtilissä voisi olla paljon eri kenttiä joihin voi itse kirjoittaa asian tilat tms. (esim. kiireellisienkin asioiden eri variaatiot).
Järjestelmän käytettävyys ja asianvaiheiden tallentuminen	
Järjestelmän tulisi olla mahdollisimman helppokäyttöinen, asiat eivät saa olla monen klikkauksen päässä. Navigointi olisi helppoa, järjestelmän olisi suotavaa olla nopea ja toimia ilman kangertelua.	Käyttäminen pitäisi olla mahdollista esimerkiksi tien päällä esimerkiksi älypuhelimella tai pienellä kannettavalla tietokoneella tai mahdollisesti tabletilla (silloin, kun ei olla toimistolla).
Järjestelmä, jossa ei tarvitsisi merkkeillä vaiheita erikseen minnekään vaan käsitteilyn asianvaiheesta tulee automaattiset merkinnät järjestelmään.	Olisi hyvä olla edes jonkin asteinen offline-toiminto.
Asianvaiheiden katseluoikeudet	
Järjestelmään määriteltäisiin oikeudet ke- nellä on oikeudet päästä katsomaan ko.asiakirjoja → voisi jäädä jopa tiedoksiantamisvaihe pois, kun järjestelmässä näkyisi kuka on käynyt katsomassa asiakirjoja ja milloin (lokitiedot).	
Tiedoksiantoon liittyvät	
Konkurssiasioissa voisi ajatella tulevaisuudessa olevan mahdollista kuitata tiedoksiantotodistus sähköisellä allekirjoituksella, jolloin tiedoksiantoasiakirja siirtyisi kuittauksen jälkeen suoraan tietojärjestelmään eikä paperiasiakirjaa tarvitsisi toimittaa erikseen.	Järjestelmään pitäisi saada sellainen asetetus, että haastemieskortiston saapuneet -kansiossa näkyy konkurssiasioiden osalta K-tunnus (samoin kuin rikosasioissa R-tunnus) tai huomiomerkki ”kiireellinen konkurssiasia”.
Siviiliasioissa lisätään puhelintiedoksiantoja, lähestulkoon kaikki siviiliasiat voisi antaa puhelimitse tiedoksi. Asiakirjat voisi lähettää tiedoksiannon jälkeen asiakkaalle sähköpostilla tai sähköiseen asiointitiliin, kun asiakirjat ovat kuitenkin valmiina järjestelmässä sähköisessä muodossa.	

Liite 3. Ulkoisten sidosryhmien toiveet tuomioistuimen AIPA-tietojärjestelmää varten
1(2)

Ulkoisten sidosryhmien toiveet tuomioistuimen AIPA-tietojärjestelmän toiminnallisuuksista ja ominaisuuksista	
Järjestelmän käytettävyyteen liittyvät ominaisuudet	
Järjestelmän tulisi olla mahdollisimman yksinkertaistettu, mahdollisimman vähän klikkauksia.	Ideaalisen järjestelmän pitäisi olla käyttäjäystävällinen, yksinkertainen ja helppo käyttää. Ei monimutkaisia systeemejä.
Järjestelmään kirjautumisessa arvelisi toimintokohtaisten tunnusten toimivan parhaiten. Toimivinta olisi, jos samaa asiaa (esim. konkurssihakemus) pystyy työstämään järjestelmässä usea eri henkilö (toimiston henkilökunta) samoilla tunnuksilla.	Järjestelmä toimisi diaarinumerolla siten, että vireillä olevan asian kaikki asiakirjat (ja sähköpostikirjeen vaihto, lausumat ym.) olisivat samassa paikassa päivämäärien mukaisessa järjestyksessä, siten että asiakirjoja pystyy helposti hakemaan.
Järjestelmä olisi käyttäjää ohjaava ja yksinkertainen navigoida.	Vastaanottokuittaus tulisi myös automaattisesti, kun viesti on saapunut tuomioistuimen järjestelmään tai se on luettu.
Kostin yhteensopivuus tuomioistuimen järjestelmän kanssa (Kosti – konkurssien ja yrityssaneerausten tiedonhallintajärjestelmä)	
Tietojärjestelmien tulee olla yhteensopivia, jotta niistä on hyötyä, esimerkiksi Kostin ja AIPAn pitää pystyä ”keskustelemaan” keskenään.	Kostin tyyppinen yhteinen alusta, joka olisi kaikkien keskeisten osapuolten käytössä.
Hakemusten syöttäminen tuomioistuimen järjestelmään	
Mikäli järjestelmässä on kenttiä, johon hakemuksen tms. pakollisia tietoja syötetään, pakottavien kenttien kohdat tulee tarkkaan miettiä tai oltava jonkinlainen mahdollisuus ohittaa tarpeettomat kohdat.	Hakemuksen tietoja syöttäessä suoraan järjestelmään sähköisten lomakkeiden pitäisi olla teksti/tietokentiltään muokattavissa, eivätkä ne saisi olla liian lokeroituja ottamaan vastaan vain esim. tietyn pituisen numerosarjan tai nimen. Mahdollisuus syöttää lomakkeeseen haluamansa pituinen teksti ja saada se tallennettua.
Loistavaa olisi, jos saisi suoraan Verohallinnon järjestelmästä hakemuksen lähtemään tuomioistuimen järjestelmään.	
Mahdollisuus syöttää järjestelmään kaikki ne sähköpostiosoitteet, joille asiaan liittyvät asiakirjat ja vaiheet pitää lähettää läpi koko asian käsittelykaaren.	Jos asianvalvojat itse syöttävät tiedot tuomioistuimen järjestelmään, konkurssihakemuksen samat määrämuotoiset tiedot/kentät olisi löydyttävä tuomioistuimen kaavakkeesta.

Katseluoikeus – ominaisuudet	
Järjestelmässä voisi olla joku linkki, mistä voi seurata missä vaiheessa asia on. Asianvaihe olisi nähtävissä järjestelmissä esim. katseluoikeuksilla, tällöin ei tarvitse kysellä asianvaihetta tuomioistuimesta.	Mahdollisuus seurata asian vaiheita suoraan järjestelmästä, esimerkiksi vastapuolen lausumien määräpäiviä ja muutenkin missä vaiheessa prosessi etenee.
Katseluoikeudet helpottaisivat myös oman työn suunnittelussa ja plussaa olisi, mikäli pystyisi näkemään velallisen lausumatkin suoraan järjestelmästä (helpottaisi myös tuomioistuimen työtä, kun ei lausumia tarvitsisi erikseen enää lähetellä). Järjestelmässä voisi kuitata, kun Verohallinto saanut asian (lausuman) tiedoksi.	
Tallennus- ja tulostusominaisuudet	
Järjestelmässä olisi hyvä olla ominaisuutena esim. valmiin ja lähetetyn hakemuksen tallennusmahdollisuus omalle koneelle pdf-muodossa. Pelkkä järjestelmään syöttäminen ei riitä, vaan hakemuksen laatijan pitää saada oma kopio omiin tiedostoihinsa.	Järjestelmässä voisi olla lisäksi tulostusmahdollisuus tai ”muodosta pdf”-toiminto asiakirjojen, lausumien ym. tallentamiseksi omalle koneelle tarvittaessa.
Järjestelmästä olisi hyvä saada tulostettua esim. päätöksiä. Kun päätökset on viety järjestelmään, tietyt tahot voisivat sen sieltä itselleen tarvittaessa tulostaa/tallentaa.	Sähköpostijärjestelmästä kaikki määräpäivät ym. tallentuisivat automaattisesti, jos esim. tuomioistuimesta tulee sähköpostiviesti, niin viestistä tallentuu määräpäivät kalentereihin. Sähköpostiviestin pohjana voisi olla jonkinlainen strukturoitu viestikenttä, josta on määräpäivät ym. tiedot tunnistetaan automaattisesti ja ne tallentuvat kalenteriin ja muualle.
Lausumat olisi hyvä saada itse tulostettua järjestelmästä tarvittaessa jatkoprosessointia varten (verotarkastajalle) eikä lausumia tarvitsisi erikseen pyydellä.	